

LJUBLJANA, dne 15. oktobra 1909.

POPOTNIK

▷ Pedagoški in znanstven list. ◁

Letnik XXX.

Štev. 10.

VSEBINA:

1. Anton Kosi: O vzgojnem vplivu ljudske šole na samostojnost otrok 289
2. Dr. Jos. Tominšek: O napakah in pravilih slovenskega pisanja 292
3. Ivan Burdian: O vzgojnem vplivu ljudske šole na samostojnost otrok 305
4. Slovnica, zanesljiv kažipot določujočim in razlagajočim jezikovno obliko in vsebino
zametanih stavkov v pesniških proizvodih 309
5. Književno poročilo 314
6. Razgled: Listek 315 — Pedagoški paberki 316 — Kronika 318

Last in založba

„Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev“.

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: **Anton Sterlekar.**

„Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

„Učiteljska tiskarna“

last „Učiteljskega tiskovnega društva“,
registr. zadruga z omejenim jamstvom

v Ljubljani, Gradišče št. 4

priporoča slavnim krajinim šol. svetom,
šolskim vodstvom in učiteljstvu

uradne tiskovine
iz svoje zaloge.

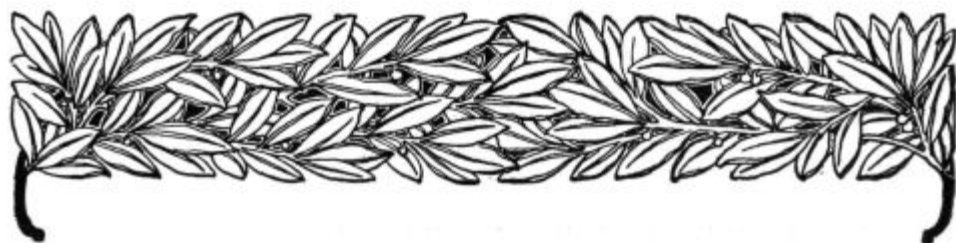
Ceniki se pošiljajo na zahtevo zastonj. Ÿ Po-
strežba točna. Ÿ Tudi vse tiskovine za župan-
stva ima tiskarna po zmernih cenah v zalogi.

Tiskarna sprejema vsa v tiskarsko stroko spadajoča
dela ter jih izvršuje okusno in po solidnih cenah.

Izvrševanje tiskovin v enobarvnem in večbarv-
nem tisku. Ÿ Tiskanje muzikalij in časopisov.

LITOGRAFIJA.

Telefon št. 118. Ÿ Poštna hranilnica št. 76.307.

O vzgojnem vplivu ljudske šole na samostojnost otrok.

Anton Kosi, Središče.

Življenje je boj, neprestan boj za obstanek! Kolikor krepkejši in samostojnejši je posamezni bojevnik v tem boju, tem lažje premaga razne ovire, tem lažje se prerije skozi težavne razmere življenja.

Naša doba po pravici zahteva samostojnost in vzgoja k samostojnosti je kaj dobra dota za življenje. Samostojnost, a prava samostojnost, to je samostojnost v delu, v mišljenju in v presojevanju raznih razmer v življenju — ta že daje človeku v raznih težkih slučajih človeškega življenja krepko oporo, nikakor pa ne ona samostojnost, kakršno opažamo dandanes tako često pri naši mladini, in ki se ne ukloni nobeni avtoriteti in pri vsej svoji nezrelosti oblastno in brezobzirno nastopa ter hodi povsod svoja lastna pota.

Taka samostojnost je za mladino pogubonosna in ne pomaga nikoli krepiti in utrjevati značaja.

Glede vzgoje k samostojnosti se stori v nekaterih obiteljih premalo, v drugih pa nevede mnogo, često tudi preveč. Zvečine se v takozvanih boljših hišah preveč varuje in čuva otroka, zlasti tedaj, ako otroški blagoslov v hiši ni prevelik in se vrh tega starši nimajo boriti z gmotnim vprašanjem. Iz otrok, ki jim sledijo starši ali razni varuhi korak za korakom, ki se zanašajo vedno le na druge, postanejo le težko kdaj koristni, sposobni člani človeške družbe in ako tudi postanejo, morali so prej drago plačati učino, zakaj, če otroka ne navajaš, da si pomaga sam, ko zadene ob majhne ovire in težkoče, ne bo si mogel v poznejšem življenju ob raznih zaprekah in neugodah nikamor pomagati.

Zakaj postanejo otroci — člani mnogoštevilne obitelji — često tako rano samostojni? Zakaj se navadno tako naglo razkropijo po širnem svetu?

Gotovo za to, ker staršem njihove razmere ne dovolijo, da bi obračali več skrbi in pozornosti svojim otrokom. To taki otroci čutijo in rano se razvije v njih samostojnost, ki jim je pozneje v korist.

V tem slučaju je domača hiša nehote navajala otroka k samostojnosti. Šola pa vpliva, oziroma bi morala vplivati v tem oziru na otroka z namenom. Vsaka prevelika pomoč učiteljeva otroku več škoduje, kakor koristi, zlasti tedaj, ako ne meri na to, da se otroka uči misliti.

Le samostojno, le vse prosto! Ta glas gre sedaj od šole do šole, od učitelja do učitelja. Navdušeni referenti pozivajo svoje strmeče poslušalce v raznih uradnih in neuradnih učiteljskih skupščinah, da naj si svoje delovanje v šoli uravnajo tako, da postanejo otroci po njih vplivu v vsakem oziru čim najbolj samostojni.

Navdušene izpodbude iz ust raznih izkušenih šolnikov nikakor niso brez pomena, zakaj dokazano je, da le samostojno delujoč učenec postane v resnici dober učenec, in le s takim se morejo doseči tudi vidni uspehi.

Kako pa se naj vendar v šoli postopa, da postanejo otroci kolikor mogoče samostojni?

Prvo načelo v dosego navedenega namena se glasi: Ne dovoli nikoli, da bi ti otrok brezmiselno, mehanično blebetal najsi bo to, kar si mu povedal ti ali pa to, kar mu je ponudila knjiga. Vplivaj na učencev razum. pojasnjuj, tolmači mu in uči ga — misliti. Da, vzgojajmo mislece! Ako si otroka naučil misliti, si že prav blizu svojega cilja glede vzgoje k samostojnosti.

Najlepšo priliko vzbujati in gojiti v učencu samostojnost nam ponuja jezikoslovje, zlasti spise.

Prosto spise! Nad 12 let ga že gojim v svojem razredu. Živo se še spominjam, kakšen naslov je imela prva naloga, ki sem jo dal v tem oziru otrokom. „Popišite vse, kar ste včeraj — v nedeljo — doživeli!“ Otroci me gledajo, se čudijo, odkimavajo — nekateri se celo oglašajo, da take naloge pač nihče v razredu ne more izdelati. Na to jaz: „Otroci, ta naloga, ni tako težka, kakor se vam to na prvi hip zdi. Pazite in poslušajte, povedati vam hočem, kako bi jaz to nalogo izdelal, če bi mi jo kdo dal. Včeraj — v nedeljo — sem hodil, kakor navadno ob nedeljah, k rani božji službi. Okolo 9. ure predpoldne sem prišel v konferenčno sobo. Ondi sem popravljaj zvezke. Pri nekaterih otrokih sem se zelo jezil, ker so mi naredili preveč pogreškov. Kakih 20 zvezkov sem popravil, potem pa sem odšel na šolski vrt v drevesnico.

Ta me je bolj razveselila kakor poprej otroški zvezki. Opazil sem tukaj da so se mi prijeli skoraj vsi cepljenci. Po obedu sem malo legel na zofa ter čital časnike. Okolo 2. ure popoldne sem se odpeljal v vinograd . . .“

Dalje nisem govoril, otroški obrazki so se zjasnili, nekateri učenci so začeli že tudi pisati in — šlo je. Vsakdo je na mah vedel, da mora napisati

to, kar je doživel sam, torej ni pisal, da je popravljaj v konferenčni sobi zvezke, hodil po drevesnici, ležal na zofi itd.

Od one dobe smo izdelovali skoraj vedno le proste spise, to je popisovali in zapisovali le to, kar so otroci sami doživeli. Včasih me je kaka naloga izredno razveselila radi pristne odkritosrčnosti otrokove. Tako je n. pr. napisal neki učenec v minulem šolskem letu v nalogi „Moje želje“ med drugim te-le stavke: „Prva moja želja je, da bi se skoraj rešil šole. Druga, da bi se mogel pri J . . . v Ptuji izučiti mlinarije. Ko bi si že nekoliko denarja prihranil, kupil bi si becikl, ker si tako kolo že dolgo močno želim. Nadaljna moja želja je kupiti si mlin na Dravi. Mlinar ima vedno dovolj dela in lepo plačo. Ko bi imel potem že mnogo denarja, napravil bi si paromlin in sicer v bližini domače hiše, da bi lahko večkrat pogledal doma, kako mi starši tam živijo . . . Ko bi bil že star, bi začel skrbeti tudi za dušno zveličanje.“

Deček je vse tako zapisal, kakor je mislil — celo odkritosrčno. Značilen za otrokovo naziranje je zadnji stavek. Po njegovem mnenju še ni nič zamujeno, ako človek še-le v starosti začne skrbeti za dušno zveličanje. Da sem fantiča kot vzgojitelj glede njegove izjave v zadnjem stavku primerno poučil, razume se pač samoposebi.

Kar se tiče priprave na uro, ko se ima obravnavati prosto spisje, o tem je pač težko mnogo povedati. Le preveč bojazljiv in prenatalčen metodik ne bodi učitelj tak jo navadno zavozil. Spominjam se tukaj tovariša, ki je povodom inšpekcije dež. šol. nadzornika dr. K. Jarza hotel otrokom ali pravzaprav nadzorniku pokazati, kako se obravnava pismo. Kajpada se je lepo pripravil, začel tudi lepo razlagati — toda mrzlice so različne — zavozil jo je tako, da niti otroci, niti nadzornik, niti on sam ni vedel, kaj pravzaprav hoče. No, neki drugi predmet je pozneje tega tovariša rešil, sicer bi nesel nadzornik Jarz slabe pojme o njem s seboj v Gradec.

H koncu še samo to: Brez metode se res težko kaj doseže, toda večkrat tudi tukaj niso brez pomena besede nemškega izreka:

Indes der Kluge denkt und sinnt,
wie er die bess're Brücke find't,
ist unbesorgt und ohne Bangen
der Dumme durch das Wasser 'gangen.

O napakah in pravilih slovenskega pisanja.

Spisal dr. Jos. Tomiňsek.

(Konec.)

I. „Obesilo se ga je.“ „Otroka se je potapljal v vodo.“ „Išče se Uršo Plut.“ „Mene se ne ujame kar tako.“

1. aki in podobni so najnovejši jari cveti, parasiti na naši jezikovni livadi. Navedene sem utrgal mimogrede v nekaterih naših listih in knjigah, ki jih iz jasnih ozirov in obzirov ne navajam imenoma, kakor se bom sploh v nastopnem izognil citatom, izvzemši potrebne slučaje; imam pa v svojih zapiskih zabeleženo vsako važnejše najdišče, ki ga bodo poučenci po vsebini dotičnih zgledov vsaj vobče pogodili sami.

V čem je absolutna napačnost in, za slovenščino, lahko rečem absurdnost takega izraževanja? Slovniško povedano: v tem, da se trpno-povratnemu glagolu pusti predmet (objekt) v četrtem sklonu, kakor ga je imel tvorni glagol. To je neorganski nestvor, ki nastane le tam, kjer je izginil jezikovni čut. V slovenščini nastopa ta nestvor šele v zadnjem desetletju, a zdaj se ž njim okužujeta pisava in govor že prav izdatno. Vse merodajno naše slovstvo pa se je še uspešno ubranilo tega izrastka in rabi, kakor je od nekdanj redno i pri nas i pri sorodnih jezikih, pri trpnem glagolu osebek v prvem sklonu, ali pa se, kar celo ustreza duhu slovenščine, izogne trpni dobi in ostane pri tvornici. Torej je edino pravilno: „obešen je bil“, oz. „obesil se je“¹ in „obesili so ga“; „otrok se je potapljal“, „otroka so potapljali“, „išče se Urša Plut“; „jaz se ne ujame (se ne dam ujeti) kar tako“, „ne ujameš (ujamejo, ujamete) me kar tako“.

Prvikrat sem pozoren postal na to dotlej sila redko novotarijo v našem jeziku že pred šestimi leti (l. 1903.), ko sem za „Popotnika“ pisal razpravo o „Slovniškem povratnem razmerju“. Že tedaj sem rekel v opombi koncem II. poglavja: „Konstrukcija „se ga tepe“ je čuden lokalizem, ki ga ne velja posnemati.“ — Odslej sem obračal pozornost na ta pojav, ki mu izprva kot redki prikazni — edino v časnikih — nisem prisojal nikake pomembnosti. A širil se je in širil; pred tremi leti sem naletel nanj že v slovenskih nalogah dijakov; v zadnjih dveh letih pa raste rapidno. Tem pozornejše mi je seveda postajalo uho in kupoma sem si mogel zbirati črno gradivo napak. V inseratih sem čital, da „se kupi kravo“, da „se najme hlapca“ in „spretno

¹ O možni, a vobče navidezni dvoumnosti tega izraza izpregovorim pozneje.

šiviljo se priporoča"; na oglu sem našel nabito, da „se odda sobo“. V navadnem govoru sem slišal: „knjigo se kupi“; „slugo naj se pošlje, da se ga pokliče nazaj“ in nebroj podobnih izrazov — le sami pazite nase in skoraj se boste sami zasačili pri kaki taki tvorbi.

Zanimivo je poslušati predavatelje in govornike. Zavedajoč se, da morajo govoriti pravilen, lep jezik, se izogibljejo takim napakam. Ko je neki govornik profesor poročal o uspehih važnega odposlanstva, je začel stavek: „Sprejelo se nas je . . .“, a se je še pravočasno prekinil s popravo: „Sprejeli so nas častno“. — Pri zanimivem znanstvenem predavanju je rabil predavatelj zvezo: „Francoze se je sovražilo“ — in dobro se še spominjam, kako je star gospod, pazen poslušalec na moji strani, zmajal z glavo in z začudenjem tiho ponovil to zanj očitno novost. Tudi v privatni korespondenci sem dobil en tak zgled; kot člana odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi me je vprašal marljiv nabiralec: „Do kdaj se bo še nabiralo narodne pesmi?“

V rokopisih, ki sem jih dobival v pregled, sem tudi že nahajal svojo znanco spačenko. „Nikake dobrote se jim ne podeli, ako jim povišamo plačo“, čitam v enem. Drugi piše: „Ko se zavije proti jugozahodu, pa se ima pred seboj navpične stene“; ali: „Daje se jim jo (namreč: vodo) navadno vsakih osem dni“; ali „Naj se pogrne mizo“. V šoli pa se je tudi bolj in bolj oglašala, tako da jo je bilo treba potlačiti z vso resnobo.

Dokler bi jo nahajali v takih bolj internih spisih, bi njena vplivnost ne bila opasna za jezik. A dobivala je polagoma upravičenost v uzakoniteni javnosti, v časniški pisavi. Seveda ne namah in tudi ne dosledno, ampak v nekaterih številkah prav razkošno, v drugih le raztreseno ali celo nič. V številki s 1. maja t. l. nekega dnevnika sem našel n. pr. tale stavka: „Še enkrat se opozarja vse prijatelje društva na občni zbor“. Še hujše pa je tole ondotno poročilo: „Vihar je bil tak, da se je vzdigovalo po cestah cele oblake (!) prahu“. Dotičnik, ki je zagrešil ta stavek, se že ni niti več zavedal, v katerem slučaju (namreč v trpni dobi) se pojavlja tak nepravilen sklad, in ga je, že samega nepravilnega, rabil na — nepravilnem mestu, namreč pri povratnem razmerju; kajti prah se dvigne sam in se prav nič ne misli na tistega, ki dviga prah! — Baš ob zaključku tega poglavja (sredi junija) sem čital v istem dnevniku vest o nekem gospodu, ki je poslal društvu večjo vsoto „z željo, da se ga vpiše kot ustanovnega člana“.

Po vplivu ohlapne govorice in umljive, dasi neopravičljive jezikovne popustljivosti dnevnega časopisja se je ta napaka jela širiti tudi po spisih, ki so umerjeni za trajnejše uvaževanje. Kako se neznosno in neprebavno meša pravilno izraževanje s patvorjenim novim, kaže n. pr. tale doslovni stavek iz nekega strokovnega lista: „Pečenke se jedo z nožem in vilicami, vendar sedajna (!) pravila strogo prepovedujejo, da bi se pri katerikoli jedi z nožem zajemalo jed (!) ali bi celo nož dalo v usta. Močnate jedi se

jedo ali samo z vilicami in žlico.“ — Ali ne zaslužijo taki „pisatelji“, da bi se jim (naj govorim v njih jeziku) obesilo mlinski kamen na pero in se jih potopilo v tinti! Ni čuda, da sem našel v istem listu in v isti številki stavek s sledečo ne dehtečo rožico: „Gostilničar ima to dobroto, da gost pri njemu(!) zaužije vse obede.“¹

Ena slovenski pisana revija piše sklad „obesilo se ga je“ res že skoraj dosledno. Na treh straneh ene številke sem našel tele zglede: „Našo šolsko deco se še vedno potujčuje; ne da se ji izobrazbe v materinem jeziku, sili se jo v potujčevalne zavode. Odstranilo bi se nasprotstva; zvezo se mora smatrati; opušča se vse titule in časti(!); sprejeti se mora privržence različnih verstev. Denar se je zapravljal. Naslove in imena naj se piše razločno“. V drugi številki iste revije čitamo: „Ne volilo bi se več novega opata(!); kako vzgojo in izobrazbo se da(!) učitelju na učiteljišču? Učitelju se krati državljansko svobodo“. — Ko čitamo take stavke kar po vrsti, se zavedamo z grozo, kam pripelje lepi naš jezik en sam izgrešek. Za strašilo pa zapišem iz tiste številke še stilističnega spaka: „Predsednika se voli in ima naslov mojster!“ Tu se vidi, kam je izginil jezikovni čut; stavek bi ne bil niti dober, ko bi mu pisuh pustil pravilno slovniško obliko: „Predsednik se voli in ima,“ ker se neenakovrstna glagola „se voli“ in „ima“ ne moreta kopolativno (z „in“) vezati; kaj šele v spačeni obliki: „predsednika se voli“, ko dobita glagola vsak svoj osebek in se vendar vežeta z „in“!

Druga slovenska revija ima našo napako le v spisih nekaterih pisateljev; n. pr. „V velikih umotvorih se razume lepota“; obično se pripuščata oba sklada, celo v enem stavku n. pr.: „Edino ta pripomoček je, da se ohrani delavne moči doma, da se zasigura majajoča se eksistenca gmotno slabih“. — Bolj se šopiri v nekem časopisu, ki je namenjen naraščaju; v eni številki čitamo po vrsti: „Ne vzgoji se nobenih Slovencev; vpošteva se le delavce in obrtnike, korumpira se značaje, oropalo se jih je najsvetejšega“; ali kolobocijo: „hotelo se je in že bojkotira družbo“ (k „hotelo“ si moramo siloma vstaviti glagol „bojkotirati“!).

V ostalih časopisih naletimo na svojo nasprotnico le tuintam; vidi se, da se je le pomotoma vrnila; v nekem obrambnem listu je stal nauk: „Natakarjem in natakamicam naj se ne da napitnine“. — Pohvalno smemo zabeležiti, da se naši veliki beletristični listi strogo izogibljujejo spakedranke; le v enem sem v eni številki našel nekaj takih zmot — quandoque dormitat bonus redactor! — Prav trdno pa moram pribiti, da sem v lanskem letniku (1908) enega naših strokovnih listov na strani 130., 131. in 133. naletel na te-le grdosti: „Lahko se ga(!) prigoji (namreč: ab-

¹ V vseh listih in spisih, ki pišejo: „obesilo se ga je“, nahajam sigurno tudi že prav priljubljeno grdo napako: „pred *dvemi* leti(!)“. Te napake smo že kar vajeni; hudo pa zamerimo, da stoji v neki knjigi, ki poučuje učitelje slovenščine, napaka tegale kalibra: „dvem svrham“(!), ko je pri ženskem spolu dvojina vendar tako očitna!

normalno delovanje) tudi v zdravem telesu"; „možgane se ne sme napenjati"; „kmalu se ga (namreč: mir) začne rušiti na razne načine". — Kaj takega bi list, ki bodi tudi v jezikovnem oziru vzor, nikdar in nikoli ne smel zagrešiti.

Najneprijetneje pa me je dirnilo, ko sem baš letos v strogo znanstvenem časopisu in iz peresa enega naših doslej najboljših pisateljev našel takele ohlapnosti: „Škatlje se sicer ni našlo . . . in bilo je sreča, da se je ni našlo"; „za kazen se ga(!) je sklenilo na nedoločen čas internirati"; „bila sta določena, da se ju(!) internira"; „vprašalo se je barona"; „ako se je tisk že začel, naj se ga takoj ustavi; obenem se je naprosilo urad" itd. — Kakšna slovenščina je to! In mi strme vprašujemo, zakaj niso več dobre prave in od nekaj pri nas domače zveze: „Vprašali so barona“, „da se internirata“, „(tisk) se naj ustavi" (brez prikrapnega „ga"!), „urad se je naprosil“, oz. „urad so naprosili“, ali „urad je bil naprošen" itd. — same gladke slovenske besede!

Potemtakem že ne zamerimo magistratu nekega imenitnega slovenskega mesta, ki preti v uradnem razglasu glede pasje kontumacije: „vsakega, ki bi se ne ravnal po tej odredbi, se bode(!) zaradi prekrška kontumacije sodno preganjalo". — Ali podoben slučaj: nekemu novorojencu pokloni botrica hranilnično knjžico; njegov oče jo odpre in čita „pravila"; med prvimi stoji obvestilo: „hranilne vloge se obrestuje(!) od 16. dne meseca naprej"; oče je hud na to slovenščino, a se potolaži(?), ker se glasi že prihodnji stavek pravilno: „izplačujejo se hranilne vloge . . ., hr. vloge se vpisujejo . . . rezervni zaklad se zbira". Pa zakaj se ne glasi tudi oni stavek: „Vloge se obrestujejo", kakor bi se moral glasiti!

Krepko oporo pa ima pravilnost in lepota slovenskega jezika v naših knjigah, osobito seveda v leposlovnih. Strokovnjaški naši pisatelji leposlovci pišejo res krasno slovenščino; če že imajo kje kako maniro, si vendar ne poiščejo take, ki bi bila kaki važni pravilnosti v obraz. Zato se tudi niso dali zapeljati po skovanki „se ga je obesilo", dasi jim v navadnem govoru že ni več povsem tuja. In tako tudi mora biti in ostati. Časnikom, časopisom, oklicem se še marsikaj prezre; v njih gradnjo se more po nepaznosti vriniti kak napačen kamenček, na noben način pa se to ne sme zgoditi v dovršeni stavbi, v knjigi. Tu je merilo strožje, tu mora nastopiti sodba brez vsakih ozirov; časopistvo spada še med učence.

Zato moram imenoma imenovati dve leposlovni knjigi iz novejšje dobe, ki sta se — žal — vdali načinu: „obesilo se ga je". To sta: Dr. Šorlijev prevod Maupassantovih novel in Milčinskega „Igračke". Dr. Šorli piše n. pr.: „Ukrenilo se je bilo vse potrebno, da bi se jo(!) rešilo" (stran 206.); „ako bi se življenja(!) ne opletlo z ljubeznijo, nihče bi ga ne hotel sprejeti", „moralo bi se jo pregovoriti" (stran 53.) — Pri Milčinskem se take napake kar vrste: na strani 14., 28., 39., 54., 55., 57., 80., 104., 105., 107., 118., često po

več skupaj. Navajam le nekatere značilnejše: „Kritik se ne sme pisati — s krampom“ (stran 59.); „škandala se ni dalo več spraviti s sveta (stran 83.); „enega čika se ne smatra za zadostno sredstvo“ (stran 148.); „išče se Uršo Plut“ (112) imamo že itak v zaglavju. Še hujše so zveze: „tega (!) se ne da utajiti“ (stran 73.). Nasproti njim že izginejo — navadne napake: „deščino se hrani“, „pravice se ji je bilo varovalo, zabeležilo se jo je, pozna se razmere, ogovarjalo se nas je, povabilo bi se jo“ i. t. d. z dosledno napačnostjo.

Tak jezik — v knjigah! — kviri našo pisavo; tistim, ki zagreše stavek: „tega se ne da utajiti“, se moramo zahvaliti, da pride komu pod pero gorostasnost, ki sem jo istinito čital v nekem spisu, a še na srečo, preden je šel v tisk; namreč: „tega (!) ni mogoče“. Ako pisateljem in pisuhom „segajeobešalcem“ ne odpravimo pravočasno te razvade, bomo še doživeli izrek: „tega je mogoče!“ Kajti ako se postavi vse pravilo o slovniškem subjektu in objektu na glavo, potem bi hitro izginil čut za nikalnost stavka in se bo sklepalo: ako je prav: „tega (!) se ne sme“, potem je tudi prav: „tega se sme“, in če rečem: „tega ni mogoče“, zakaj bi ne rekel: „tega je mogoče“!! — Mi bi si pač nikoli ne mislili, da bo treba kdaj preudarjati, bo li *to* mogoče!

Oba pisatelja omenjenih knjig sta jurista; in to je v tem primeru simptomno. Odkriva se namreč bolj in bolj dejstvo, da so vprav juristi raznašalci te jezikovne napake, še več, da jo nekateri nalašč goje kot potrebnost in — čujte — pravilnost. Zanimivo je postopanje juristovskega glasila „Slovenskega Pravnika“. V letniku 1904. nisem zasledil še nobene take napake; v poznejših listih se pojavljajo polagoma, tako da jih je letnik 1907. že ves poln. Najznačilneje pa je, da se taka pisava uveljavlja v listu skoraj *ex offo*; dočim so namreč v tekstu lista nekateri, pa le nekateri članki po zaslugi dotičnega pisatelja (zlasti marljivega dr. M.) pisani brez tega grdega pačenja, se rabi v navedbi vsebine, ki so jo seveda sestavili vrhovni faktorji pri listu, ona napaka, kjer je le mogoče. Tako nastanejo prava stavkovna strašila; za svarilen zgled naj služi eden (stran VI.): „Za zavezanca, ki ni prišel k razdelbnemu naroku, ne velja določba §a 234. izvrš. r., da se na izpodbijalne razloge, ki bi se jih imelo uveljavljati z uporom, pa se **jih** ni navelo pri razdelbnem naroku, ni ozirati“. Pod podvostročene naše napake ne prezrite imenitnega — nemškega sloga v tem stavku! Na strani IV. stoji melodijozni izrek: „Nepremičnino se je bilo izvenknjižno že drugemu prepustilo“. — Seveda dobimo takih skupin tudi v tekstu: „Politične vede se je dosedaj vpoštevalo veliko premalo in negovalo prepovršno“ (str. 295.); „toženka je zahtevala, da naj se tožbeno zahtevo zavrne“ (stran 341.), in več podobnih.

Da bi mogli i juristi — izhajati s pravilno pisavo, svedočijo pisatelji, ki pišejo v istem letniku čisto pravilno in pač tudi juristu dovolj jasno:

„Stavnina se ni samo obrabila, ampak se je izplačala ali vsaj založila. Določba se označuje; ne sme se predlagati nobena uvedba“. Zakaj bi ne mogli pisati vsi tako pravilno? In čemu se kuha mešanica iz dobre hrane in iz strupa: „Znesek, ki se *ga je* (!) tožnici priznalo, bi bilo z bagatelno tožbo zahtevati; ta znesek se je odtegnil od toženkinih stroškov“. (Stran 346.) Torej oboje v enem stavku! Ali bi ne mogel in moral pisec tudi v prvem slučaju reči pravilno: „Znesek, *ki se je* tožnici priznal“, če se je v drugem („znesek se je odtegnil“) še zavedal slovenske pravilnosti! —

Tako napačno piše „Sl. Pravniki“ odslej še vedno in iz juridičnih krogov se širi napaka v uradne, v politične in naposled sploh v javne spise ter v javni govor. Opazoval sem, da je izza zadnjega leta najbližji mi sorodnik — jurist tudi že včasih zavozil v to napako, a le kadar govori o kolikor toliko resni, to se pravi juridični zadevi. Še pred enim letom o tem ni bilo ne duha ne sluha!

2. Z juristi smo se doteknili vzroka, zakaj se je zasadil ta izrastek na polje našega jezika.

Omenil sem že, da je ta napaka še mlada, načelno gojena šele v zadnjih letih. Ko sem jo čital nekaterikrat v naših časnikih, sem jo smatral za čudaški lokalizem tolike nepravilnosti, da si nisem niti sanjal, kako se bo razraščala. Potem sem zasledoval njen razvoj in kmalu se mi je tekom let razkrilo dejstvo, da prinašajo to spačenko dopisniki, oz. pisatelji iz Goriške in z Notranjskega in njiju obližja; drugi jih le posnemajo. Ker zgodovina našega jezika tej napaki ne daje nikake opore, moral sem misliti na tuj, in sicer italijanski vpliv.

Res ni dvoma, da je tvorba „**se ga** je obsesilo“ italijanskega izvora. Nekaj opore ima že v pravilnem skladu italijanskega predikativnega deležnika v ednini, ki se vrhutega slučajno končuje na *-o* (kakor slovenski: *obesilo, ujelo, videlo*); n. pr. „I ragazzi si sono lavato (poleg lavate) le mani“. — Vendar je od tega sklada še daleč do one napake in mogel je vplivati le v preteklem času. Pozna pa italijanščina tudi zvezo, ki se povsem krije z našo spačenko; govori se; „lo si loda“, ki pomeni doslovno: „ga se hvali“ (*laudatur, man lobt ihn*). Mussafia graja tako izražanje kot napačno (v 26. izdaji svoje slovnice, str. 132.¹), a rabi se v jeziku vendar. In Slovenci smo preko svojih mejašev sprejeli laško napako kot svojo novo pravilnost! Za italijanščino obstoji napaka sicer le pri zasebnih zaimkih (kakor zgoraj „lo“ = ga); kajti pri zvezi „si loda“ zahteva itali-

¹ V množini nima italijanščina nikake dvoumnosti, ker stopi tudi glagol v množino: „si amano le virtù“. Kajti tukaj je „le virtù“ dovolj jasen prvi sklon. In vendar je neki gospod, ki gladko razume italijanščino, v svojem pristaštvu k oni spakedranščini tudi take italijanske stavke slepo posnel, zamenjavši nominativ (*le virtù*) z akuzativom, in zagrešil stavek (v rokopisu), ki je doslej še pač edini svoje vrste stopil na papir tekom vseh dob slovenskega pisanja: „Potegnejo se cepine in nahrbtnike gori.“ — Česa hujšega menda ne bomo doživeli!

janščina, kakor vsak jezik, prvi sklon (ne četrtega!): „si ama la virtù“ = „ljubi se čednost“; ker pa je v italijanščini četrti sklon vedno enak prvemu (kakor slučajno tudi pri slovenski besedi „čednost“), zato je mogel pri osebnih zaimkih, ki se v tej zvezi niso dali rabiti v prvem sklonu (za 1. osebo bi se glasila zveza: „io *mi* lodo“, kar pomeni le povratnost), po napačni analogiji nastopiti četrti sklon. V slovenščini pa se je ta zavožena analogija prenesla še na samostalnike in tudi v množino.¹ Pojavila se je tudi v slovenščini najprej in se še zdaj pojavlja najčešče v zvezi: „se **ga** je“; potem tudi: „se **jo** je“ in „se **jih** je“ („se *ju* je“ sem našel sploh samo enkrat!) in najnazadnje, in še zdaj malo oprezno, s samostalniki, zopet češče v ednini nego v množini: „pošlje se hlapca, deklo, delavce“.

V mnogih slučajih se tudi v slovenščini ne pozna, je li samostalnik v prvem ali četrtem sklonu: „vidi se polje, nebo“ (sploh pri vseh srednje-spolnicah), „sliši se glas“, „čuti se bolest“. Tistim, ki negujejo skupino „se ga“, so besede „polje“, „glas“, „bolest“ v takih stavkih najbrž četrti sklon. Kjer morejo, tudi označujejo ti novopisuhi svoj slovniški nazor. Stavek: „Tam daleč teče reka! ali se vidi odtod?“, bi se jim ne zdel pravilen, ampak rekli bi: „ali se **jo** (!) vidi odtod?“ vrinivši nepotrebni „jo“. Podobne barbarščine sem navajal gori po istinitih citatih. —

Svoje korenike ima torej ta napaka v italijanščini; a ostala bi slučajna muhavost in bi se nikdar ne bila razšopirila tako bujno, ko bi je ne bili vzeli — juristi v svoje okrilje.

Zakaj so se je oprijeli? Iz tistega vzroka, ki je tudi v italijanščini zakrivil izvirno pregreho „lo si loda“. I italijanščini i slovanščini namreč nedostaje posebne besede za nedoločni osebek (v nemškem „man“, „es“), oba jezika si pomagata zlasti s povratnotrpnim izražanjem (sme se = *man* darf, piše se = *man* schreibt, *es* wird geschrieben). To napol trpno izražanje je posebno v italijanščini priljubljeno in je mogoče celo pri pomožniku essere = biti: „quando si è ragazzi“ (doslovno: „dokler se je otroci“), dočim se v slovenščini v tem slučaju izražamo le osebno: „dokler *smo* otroci“ in dočim tudi sicer damo često prednost osebnemu skladu. Poleg: „to se ne sme“ pravimo: „tega ne smeš (smemo)“; poleg: „utegnilo bi se“ bomo često rekli: „utegnil bi kdo“. Vedno pa je treba uvaževati, da je pri skladu s „se“ mogoč edinole subjekt, torej prvi sklon, ne pa objekt, torej četrti sklon: „piše *se* vloga“ (nikdar: vlogo!); „to se sme“, a takisto nikalno: **to** se *ne* sme“, ker „to“ *ni* objekt k „sme“ in zato v nikalnem stavku ne more stopiti v drugi sklon (genetiv). Naši novopisuhi pišejo: „tega (!) se ne sme“, ker se ne zavedajo, da je v stavkih: „to pišem, tega ne pišem“ glagol „pišem“ v tvorni obliki in „to“, oz. „tega“ objekt v stavku. Kakor pravilen je torej stavek: „tega ne pišem“, tako napačni so stavki: „tega se ne sme“, „tega se ne vidi“, „njega se ni zaslišalo“. (Pravilno: *to* se ne sme, *to* se ne vidi itd.).

Posebno mnogo nedoločnih subjektov potrebuje juridični jezik, ker govori v zakonodajstvu in sodbah tako često o teoretičnih osebah in se mora izogibati vsaki subjektivnosti. V tem oziru se pač slovenskemu juristu skomina po sila porabnih nemških pripomočnikih: „man“, „es wird“; v svojem jeziku pa si more pomagati le s povratnim „se“. Navada v uradu in, ako je živel v italijanskem obližju, italijanščina s toliko rabljenim povratnim „si“ (tudi „ci si“) ga je zapeljala, prvič, da rabi povratno, čeprav pravilno, zvezo na mnogih mestih prav po nepotrebnem v drugodnih spisih. Neki tak gospod piše v reviji, ki sem jo dobil te dni v roke, kar po vrsti: „tu se prihaja do pristnejše sodbe; sodba postane čistejša, ako se pripusti le očem, ako se išče le sklad; ko se vstopi iz dvorane,“ in v rokopisu sem čital stavke: „Ostalo se je na pol pota! Drog bi se dalo držati. Vse tri se da zmagati“. V neki knjigi čitam: „smejalo se je meni“. Ta enoličnost ni lepa; moralo bi se menjavati z osebnim skladom („tu prihajamo“, ko vstopimo“ ali „vstopiš“) itd.

Poleg preobilne rabe brezosebnosti pa je drugič nastala še grda napaka, ki je predmet našemu spisu. Iz prvotne rabe za izražanje nedoločnega subjekta se je ta sklad¹ raztegnil na pasivni sklad sploh; in ker se je vrhutega trpni položaj pričel rabiti v vseh slučajih, kjer bi bil tvorni jezik prikladnejši, zato je ta napaka kar obsula pisavo izvestnih pisateljev, spisov in listov. Da ji je podstava v italijanščini, smo že pojasnili; juristom pa je prijala še iz drugega vzroka: v njej so si skovali naravnost nedvoumno nadomestilo za nemški „man“ in „es wird“. Navadna in pravilna slovenska zveza s „se“ more namreč pomeniti povratnost in trpnost; „obesi se“ more pomeniti, da se obesi sam ali da ga obesijo. — No, in taka opasna dvoumnost je vendar nedopustna v točnem pravoslovju! Kajti če bi morilec bil obsojen, da „se obesi“, kako naj vesten sodnik razume kazen? Saj bi obsojenca zapeljal h kaznivemu dejanju, ker bi morilec izraz „se obesi“ morda umel povratno in bi se šel — obešati; obešanje, tudi samega sebe, pa je vendar prepovedano!

¹ Nedoločni subjekt se na ta način more izražati v latinščini pri gerundivu in v grščini pri glagolskem pridevniku; severovzhodni slovanski jeziki poznajo ta sklad v večjem obsegu; prim. Miklošič, Vergl. Gr. IV. 365. — V hrvaščini se razširja v novejšem času, pač po istem vplivu kakor v slovenščini (gl. Slov. Pravn. 1907. VII.: „da se jih uvrsti u register zadruge“). V svoji znanstveni hrvaški slovnici („Gramatika . . .“ iz leta 1899.) Maretić te napake še ne omenja (str. 470. i. nad.), pač pa v šolski slovnici („Hrvatska ili srpska Gramatika za srednje škole, 3. izd. 1906), kjer pravi v § 321.: „Gdjekoji uz pasiv u trećem licu sing. uzimaju objekt te govore n. pr. „Ivana se svuda spominje“, „kad se čitalo ovu knjigu“. **To nije dobro**, već treba reći: „Ivan se svuda spominje“ i. t. d. — Takisto pravi Florschütz v „Gramatiki hrvatskoga jezika“, 2. izd. 1907, v § 316.: „Uz pasivne oblike sa se **ne valja** metati akuzativ objekta. Nije dobro: „Hrvatsku se gramatiku rado čita“, već je dobro: „Hrvatska se gramatika rado čita“.

Brez šale: tista dvo umnost je le teoretična, namreč dokler rabimo dotični izraz brez zveze. V konkretnem stavku, v pravem slučaju pa bomo nedvomno vedeli, pri čem smo, in tudi juristu ni treba niti za hip pomišljati, kaj pomenijo zveze „kaznuje se“, „obsodi se“, „izobči se“, in več ko odveč so spačeni pristavki „kaznuje se [ga]“ za trpnost. Celo lahka pa je stvar pri neživih subjektih: „tožba se vloži“, „sodba se izreče“, „kamen se vrže“, „denar se položi“; saj pač nobenemu pametnemu človeku eo ipso ne bo prišlo na misel, da tožba vlaga sama sebe itd. In če rečem: „išče se Urša Plut“, bo prav tako jasno, da ljuba Urša ni šla sama sebe iskat, ampak da „jo iščejo“, kakor je to lasno — pa tudi grdo napačno, če zagrešim zvezo „išče se Uršo“! — Ako pa se hoče kdo „docela“ točno izraziti, saj pripušča slovenščina razne pripomočke namesto tega „se“! Če že res nobeden ne zadostuje, naj se stavek presuče in poišče drugačno besedilo. Tako je bilo in bo postopanje v vseh jezikih.

Ni na svetu jezika, ki bi ne imel v kakem slučaju dvoumnosti v sebi; saj jih dokaj izrabljajo za šaljive liste. Zato pa ima človek svoj razum, ki ga usposablja, da tudi v dvoumnostih s pomočjo razvidnih razlogov brez težave in že nezavestno zadene pravo. In ker je jezik splošno občilo in pod kontrolo splošnosti, ga ne sme nihče po kaki fiksni ideji prikrajati samemu sebi.

Zato naj šole in uredništva pazijo z vso strogostjo, da se spak „se ga je obesilo“ uniči z vsem zarodom!¹

Ako se to ne zgodi, bomo še kdaj čitali takole poročilo o ženitovanju: „Ko se je zaročenca poročilo, se je šlo domov, usedlo se je goste k mizi, popilo se je polne kozarce in pojedlo zvrhane krožnike; pri slovesu se je poročenca poljubilo in se ju je odpeljalo na kolodvor, naposled se je družbo uleglo k počitku in zaspalo.“

II. „Ampak na svidenje!“

1.) Veznik „ampak“ je dandanašnji sila priljubljen. V navadnem govoru se ampakuje pri vsaki priliki in nepriliki; po končani veselici se konstatuje: „ampak lepo je bilo“; prijatelj vabi prijatelja: „ampak kmalu me obišči“; kdor pri sejah kaj ugovarja, začenja svoje besede z „ampak“; če govornik ne ve prav dalje ali če mu ne pride pravi izraz na jezik, si pomaga s prav na dolgo potegnjenim „ampak“; otroka, ki je rabil kak nedostojen izraz, pokara oče z vzklikom: „ampak!“ — Skratka, „ampak“ je postal univerzalno jezikovno sredstvo, porabno v vseh slučajih, v vseh stavkih in tudi brez stavkov. Pripušča pa pri izreki tudi vse nianse, da se izražajo najrazličnejši občutki: od ogorčenega „ámpák!!“ ki ima v svojem spremstvu

¹ Bralci, pazite na pisavo časopisov! Nekateri (štajerski, kranjski in primorski!) se še vedno spakujejo s stavki, kakor: „díjake se je gnalo“ (!), „zakone (!) se je zlorabljalo“ itd.

prepir, šibo in klofute, pa do resnega „âmpäk“, ki ž njim posvari ljubeča mamica svojo razvajeno edinico, in do vzdihnjenege „âmpäk“ zaljubljenecv pelje dolga lestva raznih „ampakov“. Vsi opravljajo svojo službo, a so le pritepenci, napačneži.

„Ampak“ je zelo izrazita, krepko doneča beseda z nekoliko eksotnim koloritom: zato se v današnjih časih tako oprijemlje tal; saj bi vsak rad prevpil druge z bobnečnostjo in senzačnostjo. Za glasnimi besedami je čisto treba prikrivati praznoto vsebine; nasuti se morajo ušesa, čeprav ostaneta prazna srce in um. Pač zato so si pisatelji izbrali njo, ne pa enako-pomembnih „temveč“ ali „marveč“.

To ampakovanje narašča vidno šele v zadnjih šestih letih (izza l. 1902.). Dotlej se je rabil „ampak“ le v svojem pravilnem pomenu. Od leta 1902. so ga pa vzeli nekateri pisatelji na muho in so ga pogajali češče in češče; število „ampakov“ postaja večje od leta do leta; to bi se dalo statistično zasledovati. Da je ta struja naraščala in še narašča, temu je vzrok to značilno dejstvo, da so baš vodilni naši pisatelji prvi negovali svoj „ampak“ in da so še dandanašnji prvi njegovi gojitelji. Mislim, da se ne motim, ako devljem početke „ampakovanja“ naravnost na rovaš Cankarju. Videli bomo pozneje, kako so se pri njem razporejali „ampaki“. No, in njegovi posnemalci in posili-učenci so hitro zazrli to Cankarjevo čipko in so si jo pričeli tudi obešati, da bi bili podobni svojemu mojstru.

Kdaj je „ampak“ napačen? Najočitneje, kadar stoji kot samostojen veznik v začetku stavka ali celo odstavka in — kar postaja bolj in bolj priljubljeno — v začetku govora sploh: „Ampak zdaj bom še jaz rekel eno!“ Kajti veznik „ampak“ ni nikoli samostojen, marveč se naslanja na sprednji stavek, na prej izraženo misel, napram kateri zastopa nasprotno mnenje. „Ampak“ je potemtakem protiven veznik in je torej nadalje napačen povsod, kjer ni protivnosti. Tisti frazarski: „Ampak pojdimo!“ „Ampak jej no!“ „Ampak danes je lep dan!“ so grda razvada, ki naj bi značila originalnost in modernost.

V redkih izbranih slučajih bi pač mogel tudi kak tak začetni in dozdevno samostojni „ampak“ biti na svojem mestu in prav učinkovati: v pretrgani govoric, ki je lastna strasti, zagrizenosti, zaničevanju, resignaciji. Ta učinkovitost je tudi, se mi zdi, napotila Cankarja, da je pričel uvajati ta nove vrste „ampak“. Saj je bila ta beseda kakor nalašč za njegov impresionistični slog in baš za strast, zagrizenost itd. Ustrezala bi njegovi psihični slovnici, ki sem o njej govoril v uvodu; češ, nekaj se pove, drugo si misli sam: „ampak“ stoji tu, to pa, čemur on nasprotuje, si dostaviš sam v duhu. Take vrste je prvi zgled za naš „ampak“, ki sem ga zasledil pri Cankarju l. 1902., ko pravi „Kralj na Betajnovi“ (str. 47.): „Smili se mi; ampak to so principi“. Strogo slovnično je ta „ampak“ seveda napačen, ker njegov stavek ne stoji sploh v nikakem, zato tudi ne v protivnem razmerju s pred-

njim; a ta „ampak“ nas sili, da si v duhu poiščemo duševne zveze med stavkoma, kakor je pač bila v govornikovem srcu. —

Take zglede pripušča tudi strogi slovničar in ima veselje ž njimi; psihična slovnica je vedno zanimiva. Nikakor mu pa ne ugaja, če vidi, da se zgledi načeloma množijo v reklamne svrhe, hoteč izzvati psihičnost, kjer je ni. Neprijetno se čuti preobrnjeni položaj: prej je bila psihičnost podstava in vzrok jezikovne posebnosti, zdaj naj bi bila jezikovna posebnost vzrok — psihičnosti! Kolika zmota! Prej iskrenost, zdaj manira! Prej bomba, zdaj balonček! ... „Jaz sem umetnik, ampak denarja nimam“, tako pravi Cankar („Novo življenje“, 1909, stran 12.). Dobro! Temu „ampak“ še pomaga psihična slovnica. „Kaj je pravzaprav na tej ženski? Ampak ženska je ... in to je njena moč“; tudi ta stavek še pripuščamo Šorliju („Novele in črtice“ 1907, stran 150.).

Na noben način pa niso opravičljivi stavki: „Ubil si me skoro, a m p a k jaz sem krščanska ženska. Če bi ne imel toliko dela, jaz bi se skregal s teboj, a m p a k jaz imam dvanajst torb naročenih. — Beračica je, beračica, a m p a k Lojz pravi, da ne vzame druge“. (Zofka Kveder, „Amerikanci“, str. 38, 7.) — „Seveda se to in ono pozabi, ampak kdaj se pozabi“. (Pugelj, Zab. knj. 1908, 96.) „Bilo je kakor v sanjah, ampak vedel je tisto noč, da je zgradil pota.“ — „Pest bi udarila v čist obraz, ampak udarila bi. Tudi ti si izkusil, siromak; ampak nič ne žalujmo. Grbast dvorski norec je bil, ampak eleganten, resen in spodoben človek.“ (Cankar, „Novo življ.“ 7, 10, 28, 82.) „Mislil sem se že oženiti, enkrat. Ampak dolgo je od tistih dob“. (Levstik, Obsojenci, 106.). Posebno debeli zgledi se nahajajo pri Šorliju-Maupassantu: „Lujiza je umrla; ampak(!) tudi moj oče in moja mati sta umrla“ (stran 80.); „nakupil sem zdravil, ampak ona jih ni hotela. Jokala je; ampak(!) kaj naj bi storil?“ (Str. 82.) „Omožiti, stric? Ampak s kom?“ (Str. 194.) „Sluga se je blazno zaljubil v dekle; ampak zaljubil tako, kakor danes tudi ni več mogoče. Dekle je odgovorilo, da ji je znano, kako jo ima Jean rad, ampak ona ga ne mara“. (Str. 78, 80.) — Takih zgledov je mnogo, premnogo!

V vseh teh slučajih bi moral stati kak drug veznik, ki stoji samostojno (a, ali, pa, toda, vendar), ali pa bi se opustil vsak veznik: n. pr. „Lujiza je umrla; (a) umrla sta tudi moj oče in moja mati“; „Pest bi udarila v čist obraz, vendar bi udarila“ i. t. d.

2.) Nadaljnji pogoj za pravilno rabo našega veznika je ta, da mora biti sprednji stavek **zanikan**; proti njemu izraža „ampak“ pozitivno, nasprotno mnenje. Ako torej v prejšnjem stavku ni nikalnice, je pravzaprav vsak sledeči „ampak“ napačen. Baš na to se nič ne pazi! Prav je n. pr. sledeči stavek (Šorli, Novele, 205): „To je tragično. Ne to, da sva si povedala vse, a m p a k to, da čutiva to disharmonijo med najinima dušama.“ — Ni pa dovolj, da je sprednji stavek pač nikalen; lahko

je nikalen, vendar je „ampak“ napačen. Vzemimo tri stavke: 1.) „Nič mi ni! ampak dečko je prihajal le bolj in bolj suh“ (Šorli-Maupassant, 192). 2.) „Videl si ljudi, ki niso manj trpeli od tebe; ampak ti nisi videl njih trpljenja“. (Cankar, „Novo življ.“, str. 88.); 3.) Tistih dveh člankov nisem čital, ampak takoj se mi je stvar zdela sumljiva.“ (Milčinski, Igračke, 67.) — Vsi trije sprednji stavki so nikalni, a vendar je tukajšnji „ampak“ napačen izraz za nasprotnost; nadomeščati bi ga morali prej omenjeni vezniki (a, toda itd.). Zakaj? Zato, ker je „ampak“ pravilen le tedaj, kadar se ž njim oporeka **naravnost** tistemu in **istemu** mnenju, ki je bilo prej zanikano. V gorenjih treh stavkih pa je položaj povsem drugačen; zanikano je nekaj čisto drugega, nego se potem uvaja z „ampak“. V prvem stavku se pove, da „mi nič ni“, a dečko(!) postaja suh. Da bi se smel staviti „ampak“, bi se stavek moral glasiti n. pr.: „Nič mi ni, ampak dobro se počutim.“ Pri 2. stavku je prvi del le navidezno zanikan; nikalnico ima le nepomembni odvisni stavek, a nima je glavni stavek („Videl si ljudi“); zato je ta „ampak“ zvrhoma napačen. In 3. stavek ne oporeka trditvi, da člankov „nisem čital“, ampak omenja čisto samostojno in novo misel: da se mi je „stvar zdela sumljiva“. Veznik „ampak“ bi bil pravilen n. pr. v temle stavku: „Tistih dveh člankov nisem čital, ampak sem ju prezrl.“ — Dober bi bil n. pr. stavek: „Jaz ne grem, ampak ti pojdi“; reči pa moram: „Jaz ne grem, a („ampak“ bi bil napačen!) veselilo me bo, če prideš ti“. Prav je: „Nisem močan, a ta kamen vzdignem“; če pa dodenem v drugem delu naravnostno oporekanje prvemu, potem je „ampak“ prav: „Nisem močan, ampak celo slabček sem.“ Pri novih, drugostranskih trditvah se „ampak“ ne sme staviti.

Iz istega vzroka so napačni n. pr. stavki: „Ni tisto, je rekla Hana. Ampak zakaj je moje srce potrto?“ (Cankar, „Aleš“ 73.) — „Ne bomo ti šтели grizljajev. Ampak če se ti ne zdi, pa srečo na pot!“ (Cankar, „Hlapec Jernej“.) — „Vrag vedi za neki takoimenovani narod, ki sicer ne kupuje knjig in jih ne bere, ampak je kljub temu strog sodnik umetnosti.“ (Cankar, „Gospa Judit“, 6.) — „Svatovstva se samo veseli, a ne iztegne rok po jedi. Ampak če bi bil vseeno modrijan.“ (Levstik, „Obsojenci“ 87.) — Tudi tukaj se ne oporeka zanikani misli naravnost in kot taki, ampak se izraža drugodno nasprotje.

Mešanica vseh napak, ki jim je „ampak“ izpostavljen, je razsuta v teh stavkih: „Beračica je za berača. Ampak Lojz pravi, da ne vzame druge. — Da nisem jaz skrbela za hišo, ne bi imeli nič. Ampak zato pravim: Ti boš delal po moji volji; če ne, pa še groša ne dobiš. — Ampak radi ga imate le. Rada ga imam že. Ampak poslušati mora.“ To vse je na eni strani! (Zofka Kveder, „Amerikanci“ str. 7.)

3.) Tako se je izgubila zavest za pravilno rabo našega veznika. Najlaglje se da prodiranje „ampakovanja“ zasledovati pri Cankarju, ker se

pri njem moremo naslanjati na dvanajstletno dobo njegovega razvoja; saj je že pred dvema letoma praznoval svojo desetletnico. Cankar je tudi pač prvi vpeljal v svojo tehniko ta „ampak“, a le polagoma in oprezno. V njegovih „Vinjetah“ (iz leta 1899.) nisem zasledil nobenega nepotrebnege „ampaka“, takisto ne v „Rudi“ (l. 1900), ne v „Knjigi za lahkomišelné ljudi“ (l. 1901.) in ne v „Narodnem blagru“ (l. 1902.). Mogoče je seveda, da sem kak zgledec prezrl, a tak bi tudi le potrdil dejstvo, da Cankar v prvih svojih knjigah ni poznal ampakovanja. Na prva taka zgleda sem naletel v „Kralju na Betajnovi“ (takisto iz leta 1902.); enega (str. 47.) sem navajal že zgoraj; drugi (str. 46.) se glasi: „To je bilo lepo in prav. Ampak ali veste, kaj se pravi, upreti se svojemu gospodarju?“ — Pretečeta dve leti, izide (l. 1904.) „Gospa Judit“ in že čitamo v „Predgovoru“ (str. 5—6) lepo vrsto „ampakov“, še vedno značilne Cankarjeve vrste, n. pr. „Jajca, ki jih prodajate, so dobra jajca. Ampak petelin je nemoralen.“ Pomembno pa je, da je Cankar s temi „ampaki“ radodaren le v preprosto pisanem, le polemičnem „Predgovoru“ te knjige, v spisu samem pa, ki je umerjen za umetniško presojo, se jih vede ali nevede ogiblje; zabeležil sem si le enega (stran 6.).

In pri tem sistemu je Cankar vobče ostal do današnjega dne: v priličnih spisih, objavljenih po listih in zbornikih, srečavamo „ampake“ prav mnogokrat; v svojih samostojnih knjigah pa jih je rabil dokaj manj in obično v slučajih, ko pisatelj prekinja eno misel in uvaja novo, nepričakovano: nekak „a proposit“. V „Nini“ sem si podčrtal eden zgled (str. 106.): „Glej jo nesrečnico, na bolnega starca priklenjeno. Ampak jaz sem bolj zdrav nego ona“. — Več jih je v Alešu (iz leta 1907.) in ti so precej frazasti, nič Cankarjevi: „Glas je še tvoj, ampak (!) obraz je bil drugačen“. (Str. 70.) Napačni so tudi nikalni: „Tega ti nocoj ne morem povedati, ampak še pride dan in pride čas.“ (Stran 39.; zgled s strani 73. sem navedel že zgoraj.) — Skrbnejši je v tem oziru „Hlapec Jernej“. Tudi „Krpanova kobila“ je zelo oglašena. Na strani 64. sem našel prav Cankarjev stavek: „Modre so vaše besede. Ampak vaša radost je moja žalost.“

Drugi pisatelji so kmalu zapazili te izrazite Cankarjeve „ampake“ in so jih pričeli rabiti bolj ali manj povprek. Nekatere sem omenjal že prej. Zelo oprezno piše Levstik, ki sploh spoštuje jezik; v „Obsojencih“ je res nekaj „ampakov“, a obično piše vendar „toda“, „ali“ itd. (Gl. str. 8., 9., 21., 54., 55.) Pugelj ampakuje le tuintam (Zab. knj. 1908, 96). V Murnikovih treh natisnjenih knjigah nisem zapazil nič takega; a v rokopisu, ki sem ga imel pred kratkim v rokah, je „ampakov“ prav mnogo. Šorli piše v Maupassantovem prevodu vse polno „ampakov“ (razen že navedenih še n. pr. na str. 77., 192., 196., 197., 199., često kupoma); jako malo pa jih je v „Novelah in črticah“, in sicer niti na takih mestih, kjer bi jih pričakovali; zato se mi zdi, da je to lepo knjigo, zlasti prvo polovico, nekdo jezikovno pregledal z

ozirom na tako drobnjavo. Je še pač v njej nekaj „ampakov“ (str. 103., 148., 150., 152., 157.), a niso tako hudi kakor v omenjenem prevodu iz francoščine, ki mu sploh nedostaje pile.

„Ampak“ se torej naj govori in piši le tedaj, kadar se pove naravnostno nasprotje kaki nikalni, prej izraženi misli.

Napačen je pa vsak „ampak“, ki a) stoji za trdilnim sprednjim stavkom, nadalje b) tudi vsak, ki uvaja k prednjemu nikalnemu izrazu kako novo, ne le nikalnemu nasprotujočo trditev; c) vsak, ki je le vezalen, zlasti v začetku stavkovnih skupin in odstavkov. — Edino v dosego posebnega efekta je morda kak tak „ampak“ izjemoma kdaj dopustljiv, nikakor pa ne kot redno tehnično sredstvo.¹

Važnost poučnih šolskih izletov.

Ivan Burdian, nadučitelj.²

„Poučuj nazorno!“

Komensky.

loveka vzgojiti, ga duševno in telesno usposobiti za življenje, in sicer z uporabo v to primernih vzgojnih pripomočkov, je veljavna naloga današnje vzgoje.

Novodobna pedagogika zato vedno glasneje in odločneje zahteva, da naj šola v obilnej meri poživlja in popolnuje abstraktna in teoretična razlaganja. Izobrazni vzor našega časa hoče imeti prave in trdno določene predstave vsega, kar morajo učenci pojmiti. Da se pa gibljiva fantazija, ta preslastni dar mladosti, ne vklene zgodaj, že v spone, ampak le vodi na prava pota, ne sme biti pouk suhoparen in dolgočasen, ampak zanimiv in privlačen.

Hočeš li poučevati po tem načinu pravilno in uspešno, si moraš pridobiti prakse in spretnosti pravega poučevanja. Ako želiš in hočeš to doseči, moraš se za to truditi, moraš si priboriti in si prisvojiti potrebnih znanosti, da postaneš vreden vzvišenosti svojega znanja.

Paziti je med drugim tudi na razne navidezne malenkosti, katerih nikakor ne smemo opustiti, ako nočemo, da bi nam šlo vse naše delovanje v

¹ Glede ostalih poglavij te razprave opozarjamo cenjene bralce na „Ljub. Zvon“.

Uredn.

² Referat za uradno okrajno učiteljsko konferenco.

prazen nič. Med temi navideznimi malenkostmi sili v ospredje posebno nazornost pouka, ki je v resnici steber dobrega in uspešnega delovanja v šoli, ter velevažnega pomena v dosego učnega smotra. Pojm o nazornosti spada k najvažnejšim pojmom pedagogike današnjega časa. V vseh metodičnih listih, kakor tudi v vseh izdajah o psihologiji se poudarja posebno v največjem času „nazorost in nazorovanje pouka“.

Pouk bodi torej na vsak način, kolikor razmere pripuščajo, nazoren! Nazorila, katera se rabijo v šoli, so raznovrstna. Na stvari sami se da opaziti vse in najboljše v naravnosti. Mati narava nam tudi res sama ponuja najboljša nazorila. Marsikatere stvari pa ni mogoče prinašati v šolo vsled raznih ovir, ali pa iz pedagoških razlogov. Ta zapreka pa nam nekako nudi in kaže drugo pot, po kateri lahko pridemo do zaželenega smotra. Če ne moremo prinesiti zunanjega sveta v šolsko sobo, tedaj pa peljimo šolsko mladino v zunanji svet, t. j. poletimo ž njo iz zaduhle šolske sobe v prosto naravo, prirejjamo s šolsko mladino poučne izlete.

Poučni šolski izleti s šolsko mladino so velevažno vzgojno sredstvo. Šolska mladina je vobče tudi zelo navdušena za take izlete in nekako hrepeni po njih. Saj tudi ne more biti drugače! Taki šolski izprehodi niso le koristni, ampak šolski mladini naravnost tudi potrebni, kajti ž njimi okrepimo mladež duševno in tudi telesno. Dr. Lindner piše o tozadevnem tako: „Die Kinder sollen jährlich wenigstens einen Freudentag haben, damit durch denselben ein frischer Hauch in das eintönige und regelmäßige Schulleben dringe.“

Prirejajmo torej s šolsko mladino izlete ter jo učimo pri tej priložnosti, da uporablja vse svoje čute in da si obogati svojo dušo z vsakovrstnimi predstavami, katere jo usposobijo kdaj dobro razumevati svet in življenje v njiju raznovrstnosti tako, da bode ta proizvod duševnega procesa v dobrobit samim sebi, a bližnjemu v korist!

Že iz navedenega pridemo do prepričanja, da morajo biti poučni šolski izleti posebne važnosti iz različnih obzirov. Oglejmo si jih zato nekoliko natančneje!

1. Šolski izleti s posebnim ozirom na pouk v posameznih učnih predmetih.

Šolski izleti pomenijo neko pešpotovanje večjega ali manjšega števila učencev pod vodstvom enega ali več učiteljev, katero potovanje traja nekaj ur. Seveda hasnejo ti izleti najbolj uspešno pouku v naravoslovju.

Neposredno opazovanje narave in njenih predmetov, ter po teh iz lastnega prepričanja nastale predstave o njih, je vsekakor oni najboljši del, ki daje temu pouku svoj posebni vtisk in vpliv. Vsega, česar nam ne morejo nuditi modeli in slike, kar ne moremo od zunaj prinesiti v šolo, vse to nam podaja mati narava v svoji popolni harmoniji. Le v naravi nam bode mogoče

predočiti mladini n. pr. vpliv toplote ali mraza na zemljo, vodo in zrak. Le v naravi se vrši pravo in nazorno podavanje različnih pojmov o kraju, živalih in rastlinah. Na takih sprehodih naj se pogovarja učitelj med potoma z mladino o tem ali onem v naravi, in polagoma bodo otroci tudi sami, iz lastnega nagiba začeli opazovati naravo. Postali bodo milosrčni in ne bodo brezmiselno uničevali rastlin in koristnih ptičev ter drugih živali; zraven tega se bode širilo otroško obzorje po lastnem prepričanju. Res je, da se dado predočiti v šoli tudi s slikami marsikatere predstave; pa pomisliti je, da še z dobrimi slikami ne moremo vselej doseči vrednosti naravnega naziranja, kajti slike so le posnetki in kvečjemu stvari sami le podobni, a nikoli enakovredni. Zato ne morejo biti tudi predstave pridobljene iz slik, posebno še slabih slik, nikoli enake resničnim predstavam. Slike imajo vobče tudi to pomanjkljivost, da vplivajo samo na vid, medtem ko zahteva pojm nazornosti, da pridejo vsi čuti v poštev, da se na ta način vglobi predstava v učenčevo dušo in tesno združi s prejšnjimi. Tedaj je predstava pridobljena v naravi najvažnejša. Jako važno in potrebno je za otroke, če je navaja učitelj pri izletih k opazovanju reči v naravi, katere so se proučevale in opisale prej v šoli. To je nekako ponavljanje tvarine, ki se trajno vtisne v otroški spomin. Pri raznih predmetih se pa ne da, kakor že omenjeno samo z besedami poučevati, ampak ako hočemo, da bode imela mladina pravi pojm o tej ali oni živali, rastlini, itd., tudi ne bode zadostovalo, da jo prinesemo, četudi možno, v šolo, temveč moramo dotično stvar pokazati mladini v naravi in na svojem mestu. Vse to je pa ravno možno najprilicneje pri šolskih izletih.

Z naravoslovjem stoji v posebnem, tesnem stiku računanje in to do tam, kjer se ga more upotrebiti za štetje, merjenje in tehtanje ter za določanje in zagotavljanje naravnih zakonov.

Računanje privede učenca v nov svet mišljenja. Seznan ga z zakoni števil in prostorov, ter ga uči sestavljati iz enostavnih delov najkompliciranejše matematične prispodobe. Kako težavno je za mladino, če se to zgodi le abstraktnim potom! Vsakemu izmed nas je znano, kako male vrednosti je pouk v računanju, posebno v oblikoslovju brez nazorovanja. Z velikimi težkočami si pridobe učenci mehničnega znanja, ki le kratko trpi, a vsled tega nič ne koristi, ker ga ne znajo uporabljati. Ves drugačen je pouk, ako imamo učenci lastne pojme o črti, kotu, trikotu itd. pridobljenih iz narave. Tedaj tudi pri računanju moramo paziti na to, da slečemo temu predmetu abstraktno obleko, ter mu oblečemo ono vzeto iz narave. Tudi računskega gradiva nam dovolj nudi narava. Učimo otroke v naravi pota, travnike, posekana drevesa i. dr. preceniti in meriti; iz sence drevesa ali zvonika preceniti njiju visokost; pri hloedih primeroma izračuniti premer in iz tega obod in slednjič telesnino! Opozarjajmo učence na naravne geometrične podobe

ter jim jih razlagajmo! Na ta način usposobimo otroke do jasnejših pojmov v tem predmetu, kar povzroči še večje zanimanje do predmeta.

Izleti so hasljivi tudi z ozirom na zemljepisni in zgodovinski pouk. Najvažnejša metoda v tem oziru je gotovo ona, ki otroka najprej orijentira v istinitosti, in ga na mestu, kjer živi, tudi uči gledati. Potemtakem bodi torej: mesto ali vas, hrib ali dolina; kjer zamore dobiti otrok svojo zemljepisno znanost, ostane ista vedno enaka. To je nedvomno, da samo iz zemljevida se ne more naučiti mladina domovinoslovja. Le na podlagi domačije, domačih razmer je mogoče pojasnjevati otroku razmere tujine. Le na prostem si prisvoje otroci najvažnejše temeljne pojme, da je mogoče po teh preiti k opazovanju tujine. Karkoli obsega in nudi domača okolica, krajina zemljepisnih pojmov, vse se mora skrbno in vestno uporabiti.

Za zgodovinski pouk, bodi si, da je ta pripoveden, vojno- ali kulturno-zgodovinski ali celo svetopisemskih zgodb, podajajo šolski izleti ravnotako bogato izbero splošnih vpogledov in za pravo smisel tega učnega gradiva neobhodno potrebnih predpojmov.

Pri zemljepisu in zgodovini je tedaj pravo nazorovanje prav tako potrebno kakor pri prirodoznanstvu. Kar tu vidi otrok, pripomore mu pri razširjanju njegovega obzorja v tej stvari. Skrbno sestavljene „krajepisne in domoznanske črtice“ dotičnega kraja bodo učitelju delo mnogo olajšale in oživiljale pouk v teh predmetih.

Kaj pa jezikovni pouk? Prednosti, katere vživa jezikovni pouk vsled šolskih izletov, niso ravno tako vidljivi na prvi pogled, kakor pri dosedaj omenjenih predmetih, vendar pridobi tudi ta predmet vsled tega toliko, da je vredno omembe. Jezikovni pouk ne more obstojati brez pravega nazorovanja. Saj je glavna naloga jezikovnega pouka, da kar otroci izrekajo, ali pravilno napišejo, tudi najprej dobro pojmi, da imajo o vsem konkretne predstave. Kjer iste manjkajo, povzročajo prazen pouk, prazno besedovanje, ki nikakor ne more doseči prave olike. Vsled tega je tedaj tudi utemeljena na vsak način zahteva, da bodi jezikovni pouk istočasno tudi stvarni pouk. S stvarnim poukom je iskati takih snovi, da navajamo otroke vsled lastnega opazovanja k umnemu govorjenju, popisovanju in sploh k izražanju pravih pojmov in besed. Vsem nam je znano, da za popolno razumevanje našega jezikovnega pouka nahajajočega se v prozaičnih ali v poetičnih berilcih, je več ali manj potrebno obsežno znanje poedinih slučajev iz narave in iz človeškega življenja, katere si je mogoče pridobiti le potom pravega nazorovanja. Na najprikladnejši način bi se to ponovno zgodilo pri poučnih šolskih izletih.

Risanje in petje. Izleti in risanje stoje medsebojno v posebni menjevalni zvezi, če nudijo isti učencem priliko risati po naravi. Pri teh izletih se zbudi v učencih čut samodelavnosti. Razum in fantazija se razvijata in

utrdita. Po teh vajah se vtisnejo oblike risanih predmetov trdneje v spomin; predstave postanejo jasne in razloĉneje.

Pri izletih v prosto naravo se zbudi v uĉencih ŕe le pravo veselje tudi do petja. Kje li se lepŕi glasi mila pesmica, kakor ravno na prostem v naravi, kjer vse tako ŕivo odgovarja njeni vsebini in melodiji?

In telovadba? Tudi ta predmet zadobi svojo oŕivljajoĉo barvo ravno na ŕolskih izletih, kjer se daĉo praktiĉno izvesti razne vaje, ki so se jih nauĉili uĉenci na telovadiŕĉu, a se ne daĉo izvesti tukaj v praktiĉni podobi zaradi nedostajanja pravega in koristi oznaĉujoĉega kraja. Skakanje ĉrez razne ovire, jarke in toli vaŕni nizkoskok naj se praktiĉno uporablja pri ŕolskih izletih. Pa ne le samo deĉki, ampak tudi deklice naj bi vsaj pri tej priloŕnosti izvajale take praktiĉne vaje, kajti ljudje obojega spola pridemo ne malokrat v ŕivljenju v resen poloŕaj, kjer nas umetnost pravilnega skakanja reŕi marsikatero sitno nepriliko. In kdo bi ne cenil viŕje smelega odloĉnosti pogumne ŕene od odloĉnosti pogumnega moŕa? (Dalje prih.)

Slovnica, zanesljiv kaŕipot doloĉujoĉim in razlagajoĉim jezikovno obliko in vsebino zamotanih stavkov v pesniŕskih proizvodih.

Poroĉa *Matija Heric*.

Prelistal sem te dni IV. del nove Schreinerjeve Ćitanke za obĉe ljudske ŕole, ki o njej ŕe izpregovorimo pozneje, ako ne bo prej iz spretnejŕega peresa potekla primerna ocena te moderne knjige.

Prav pazno sem si ogledal proizvode novjih pesnikov, zveĉine dragocene bisere, ki jih je sreĉno izbral marljivi sestavljalatelj, premiŕljujoĉ, a kateri priliki in kako bi se dali uspeŕno uporabiti v korist naŕi ŕolski mladeŕi.

Kar me iznenadi v zgodovinskem delu pesem „Rudolf Habsburŕki“, ki jo je prevedel Uŕeniĉnik iz Schillerjeve romance „Der Graf von Habsburg“.

Koseskega prevod „Grof Habsburŕki“ poznam ŕe od nekĉaj; saj smo ga dijaki kaj radi deklamovali, ne pobrigajoĉ se za to, ali je prelagatelj povsem prevod prav pogodil ali ne.

Po svoji preiskavi, ki jo hoĉem paznim ĉitateljem podati v pretresovanje, sem izprevidel, da prvi in ĉetrtri granes prve kitice Koseskijevega prevoda ne odgovarja ne po obliki in ne po vsebini originalu, prav tako ne drugi stih Uŕeniĉnikove preloŕbe.

Da boste potrpljivi bralci, laže sledili mojemu razmotrivanju, navedem v točni pregled prvo kitico vseh treh pesnikov.

Koseski :

Grof Habsburški.

V porečji s cesarsko svitlostjo obdan,
V dvorani starinsko sloveči,
Grof Rudolf sedi za cesarja izbran,
Kraljevo vezilo držeči.
Starosta Narenski prinaša jedi,
Možečega vina Čeh mu deli;
Voliteljev sedem se stavi,
Ko okoli solnca truma zvezdá,
Na levo, na desno vladarju svetá,
Da službe dolžnosti opravi.

Ušeničnik :

Rudolf Habsbuški.

Tam v ahenskem dvoru grof Rudolf sedi,
s cesarskim veličjem ovenčan;
cesarski grof Rudolf daje gosti,
svečano je danes bil kronan.
Porenski donaša jedil palatin,
in toči mu Čeh iskrecih se vin
in kot zvezd nebeških se zbori
okrog presvetlega solnca vrsti,
volilcev sedmero vladarju zemljé
spoštljivo se klanja in dvori!

Schiller :

Der Graf von Habsburg.

Zu Aachen in seiner Kaiserpracht,
im altertümlichen Saale,
saß König Rudolfs heilige Macht
beim festlichen Krönungsmahle.
Die Speisen trug der Pfalzgraf des Rheins,
es schenkte der Böhme des perlenden Weins,
und alle die Wähler, die sieben,
wie der Sterne Chor um die Sonne sich stellt,
umstanden geschäftig den Herrscher der Welt,
die Würde des Amtes zu üben.

Spominjajoč se šolskih dožitkov za dijaštvu, mi je takoj prišlo na misel, da je Koseskijev prevod prav priličen za predavanje takrat, ko so si učenci o Rudolfu Habsburškem in njega dobi prisvojili potrebnega znanja.

Torej sem razmišljal, kako naj to pesem učencem razjasnim, kar sem naletel na omenjene stihe, ki po njih jezikovni obliki in vsebini zbudé v čitatelju in v učencih napačne pojme o situaciji že kronanega kralja pri venčni pojedini. Prav to velja tudi o omenjenem stihu Ušeničnikovega prevoda, ki pa glede lepega jezika daleko prekaša Koseskijevo prestavo.

Kje je iskati vzroka temu nedostatku? Mislim, v napačnem razumevanju originala.

Ker se več nisem spomnil, kako nam je profesor razložil 1. kitico Schillerjeve romance, sem si takoj priskrbel 1. zgodovino, 2. komentarje: Ferd. Thomas, Eidam in Schubert.

V zgodovini sem prečital vse, kar je bilo treba v pojmovanje one dobe, med drugim sem čital tudi, da je bil Rudolf venčan za nemškega kralja po takratnem običaju v stolni cerkvi v Cahah med božjo službo. Tu so mu tudi izročili venčno opravo: meč, zapestnice, čez rami državni plašč iz škrlata, prstan, v levico državno jabolko, v desnico žezlo, na glavo z biseri bogato

opremljeno zlato teŕko krono; dovolj bremena tudi za moŕa korenjaka. Dan tega dogodka zgodovinarji niso natanĉno doloĉili. V komentarju Schubertovem sem ĉital, da se je venĉanje vrŕilo 31. dne oktobra 1273, po drugih 24., 28., 30. oktobra, da celo 1. dne novembra na dan Vseh svetnikov tega leta.

Bodisi ta ali oni dan pravi, to za razjasnjenje pesmi ni merodajno. Vedeti nam je v prvi vrsti to, kam nas popelje v duhu pesnik Schiller? V cerkev k venĉanju ne, marveĉ 1. v Cahe in 2. v starodavno dvorano cesarske palaĉe Karla Velikega, kjer se je kronani vladar udeleŕil slovesne pojedine, ki se je baje obhajala na veĉer Vseh svetnikov. Kaj nam povedo navedeni komentarji o merodajnih prvih ŕtirih stihih originala?

Iz razlage F. Thomasove izvemo malo; v pojasnilo besedila le toliko, da je v stari palaĉi cesarja Karla Velikega bila ona starodavna dvorana (der altertümliche Saal), v kateri je kralja Rudolfa sveta oblast (König Rudolfs heilige Macht) sedela pri sveĉani pojedini. Izraz „heilige Macht“ = „Majestät“. Konĉno ŕe navede Schillerjevo pripombo, ki slove: „Für die, welche die Geschichte jener Zeit kennen, bemerke ich, daß ich recht gut weiß, das Böhmen sein Erzamt bei Rudolfs Kaiserkrönung nicht ausübte“. Kralj Přemysl Otokar II. z volitvijo Rudolfa ni bil zadovoljen, zato se ni udeleŕil sveĉanosti.

Veĉ nam v to svrho nudi Eidam in sicer to-le:

„Erste Strophe. Der Kaiser und die Kurfürsten im Saale. — In seiner Kaiserpracht = im Krönungsornate: über die Schultern die Stola und den Reichsmantel aus Purpur, den Reichsapfel in der Linken, das Szepter in der Rechten, die goldene, reich mit Edelsteinen besetzte Krone auf dem Haupte. 2. Königs Rudolfs heilige Macht = der durch die kirchliche Weihe geheiligte König.“

Tu samo mimogrede opomnim, da je 1. toĉka razporedbe nesmiselna, ker so Rudolf in knezi izborniki bili v dvorani navzoĉi tako dolgo, dokler je trajala pojedina.

Schubert te stihe sliĉno razjasni, rekoĉ: „Dort (in Aachen) sehen wir (im Geiste) das Oberhaupt des deutschen Reiches „in seiner Kaiserpracht“ mit Purpurmantel, mit Krone und dem übrigen Reichskleinodien. „Im altertümlichen Saale“ sitzt „König Rudolfs heilige Macht“, sitzt der Gesalbte des Herrn, dessen Macht (Würde) als von Gottes Gnaden vertreten eine heilige, unverletzliche ist, und zwar sitzt er „beim festlichen Krönungsmahle“, das am Allerheiligenabend gehalten worden sein soll.“

Schillerjevo pripombo je tudi ta omenil, dostavljajoĉ: pesnik si je dovolil svobodo, takorekoĉ poklicavŕi tudi Otokarja, naj streŕe Rudolfu, da bi niti najmanjŕi oblaĉek ne senĉil krasnega sijaja veliĉastne slovesnosti.

Ali je bilo mesto v vsakdanji opravi ali v sveĉani, o tem nam komentarji vsled napaĉnega naziranja ne povedo niĉesar.

Naša prelagateljica sta sprejela v svoj prevod „in seiner Kaiserpracht“ in sicer Koseski z besedami „s cesarsko svitlostjo obdan, kraljevo vezilo drŝeĉi“ in Uŝeniĉnik z izrazom „s cesarskim veliĉjem ovenĉan“; na skupino besed „König Rudolfs heilige Macht“ se nista ozirala; saj tudi v pojmovanje kitice ni bistvena.

Kakor razvidim iz razlage Eidama in Schuberta ter iz besedila naših prevoditeljev, se vsi ŝtirje strinjajo v tem, da smatrajo „in seiner Kaiserpracht“ kot pojasnilo k „Rudolfs“.

Preiskujmo, kakŝna predstava o poloŝaju venĉanega kralja pri pojedini se poraja v duhu ĉitatelja in uĉencev po takem naziranju!

Kar naravnost povem, da si slikajo situacijo kralja tako-le:

Rudolf je sedel v starodavni dvorani v popolni ŝe opisani venĉni opravi: ĉez rami drŝavni plaŝ iz ŝklrata, na glavi teŝko dragoceno zlato krono, v levici drŝavno jabolko, v desnici ŝezlo.

Taka oprava, meditujejo po pravici uĉenci, je morala biti kralju neznosna, posebno ker je bil prisiljen jo imeti na sebi, dokler je trajala pojedina.

Seveda so pri pojedini tudi jedli in pili, saj

„Die Speisen trug der Pfalzgraf des Rheins,
es schenkte der Böhme des perlenden Weins“.

Ali ubogi Rudolf je bil po krutih razlagateljih Nemcih in po trdoŝrĉnih preloŝnikih obsojen v to, da je moral, dokler je trajala pojedina, v levici drŝati drŝavno jabolko, v desnici pa ŝezlo. Zato mu je „Porenski“ podajal koŝĉek za koŝĉkom slastnih jedi v usta in „Ĉeh“ mu je „iskreĉo vinsko kapljico“ vlival v grlo; zakaj drugaĉe bi ne mogel niĉesar uŝivati, marveĉ samo gledati, kako se velikaŝi ŝidane volje goste.

Ni li tako naziranje in razjasnjevanje napaĉno in povrh ŝe smeŝno? Kaj je vzrok podani nezmiselni razlagi? Kratko to, da vsi naŝteti in drugi pri pojasnjevanju navedenih stihov niso upoŝtevali stavkoslovja, stavkove analize, slovnice, ki je razvozljajoĉim zamotane stavke najzanesljivejŝi kaŝipot. N. pr.:

Poiŝĉimo v prvih ŝtirih granesih doloĉni glagol! (Saß.) Kdo je sedel? „Die Macht“ (saß), ne „Rudolf“. O Rudolfu ŝe nam stavkova analiza ne pove niĉesar; zakaj „Rudolfs“ je prilastek k „heilige Macht“. Torej bi primerneje, bolje rekli: „Die Mächtigen Rudolfs = die Kurfürsten und andere hohe geistliche und weltliche Würdenträger des Reiches“. Sicer pa v razumenje prve kitice ni bistveno, ali razjasnimo pomen izraza „Rudolfs heilige Macht“ tako, ali po Ferd. Thomasu, ki istoveti „heilige Macht“ z „Majestät“ ali po Eidamu in Schubertu. Kako bomo dalje vpraŝali? Nedvomno tako: Zu was für einem Aachen saß Rudolfs heilige Macht? Odgovor: Zu Aachen in seiner Kaiserpracht.

In prav tu je jedro vsej razlagi.

Tako je meditoval pesnik Schiller. V duhu nas popelje 1. v Cahe, ki so imele takrat praznično lice, ker se je v njih vršilo venčanje grofa Rudolfa, in naposled v starodavno dvorano palače cesarja Karla Velikega, kjer se je pozneje obhajala venčna pojedina. Saj nam to dejstvo pesnik jasno izraža z besedami: „Zu Aachen in seiner Kaiserpracht“, to je v Cahah, ki takrat niso bile takšne, kakršne so bile navadno, marveč okrašene, kakor se to spodobi v takih svečanih prilikah.

„Torej je „in seiner Kaiserpracht“ prilastek k „Aachen“, ne pa pojasnilo k „Rudolfs“, kar slovniško ne kaže, še manj pa k „heilige Macht“, ker bi v tem slučaju pesnik pisal „in ihrer Kaiserpracht“, in če tudi smatramo izraz „König Rudolfs heilige Macht = Rudolfs Majestät = Rudolf, Majestät“, baš je po slovniškem skladu prisiljeno „in seiner Kaiserpracht“ značiti kot pojasnilo k „König Rudolfs heilige Macht“ ter po našem prepričanju tudi neprikladno, ker ne upoštevajoč slovniške skladnje zavozimo tja v Norotan, kamor so zabredli znani tolmači.

Po naši razlagi pa, ki nam jo je narekovala slovniška analiza in zdrava pamet, zadobe učenci pravo sliko 1. o Cahah v svečani krasoti in 2. o položaju kralja, knezov izbornikov in drugih visokih duhovskih in posvetnih dostojanstvenikov.

Torej nam bodi v premislek in v izpodbudo sledeče: Kadar nas določujoče vsebino kakega pesmotvora razni viri in komentarji puste na cedilu, kadar nas vara čestokrat nezanesljivi jezikovni čut, vprašajmo takrat sigurno za svet slovnico: ona bo nam prav v dvomljivih slučajih zanesljiv kažipot. In da si jo nekateri kot pastorko kaj radi prezirajo, ker v prvi vrsti upošteva jezikovno lupino, baš ta je večkrat z jedrom spojena v harmonično celoto tako, da prav po svojstvu lupine spoznamo v njej skrito jedro.

Da bo moči tudi v slovenskih prevodih učencem podati pravo sliko o velevažnem dogodku in prav razjasniti prvo kitico, je svetovati, da jo pesniki v tem smislu preosnujejo. Vse druge kitice določujočim njih pomen ne delajo nobene težkoče.

Ušeničnikov prevod, po jezikovni obliki jači od Koseskijevega, kar še enkrat naglašam, bo prav dobro došel v deklamovanje potem, ko so se učenci višje učne stopnje poučili o vrlinah ustanovitelja habsburške rodovine in se uglobili v zgodovinske razmere one dobe.

Šele ko smo učence usposobili, da prav umé to romanco, kar je v prvi vrsti odvisno od jasnega pojmovanja jezikovne oblike in vsebine prve kitice, smo jim 1. olajšali predavanje samo, ki se ga itak veselé, 2. smo tem potom oživili zgodovinski pouk in 3. rešili vzgojno in častno zadačo s tem, da smo v sprejemljiva srca šolskih otročičev vcepili patrijotični čut, ljubezen do habsburške in cesarske rodovine.

Književno poročilo.

Oznani lo.

Slovenski zemljevid „Maticе Slovenske“. V popolnito dosedanjim določitvam naj služi še to-le: Ves zemljevid bo 91 cm širok in 125 cm dolg ter izide v 4 listih. Dobiti ga bo ali enostavno na papirju ali napetega na platno; za ta zadnji slučaj je zopet razločevati troje: *a*) vsak izmed 4 listov je nalepljen na dobro, sivkasto platno in je razdeljen v 16 delov (torej zložljiv, v žepnem formatu); *b*) vsi 4 listi se prilepijo skupaj na močno, belo platno, toda tako, da se da ves zemljevid zložiti v 4 dele (zemljevid bi se dal obesiti); *c*) vsi 4 listi se prilepijo skupno na močno, belo platno kot celota; vsak zemljevid dobi zgoraj in spodaj ličen lesen rob in obešalo. Napenjanje stane: sub *a*) 2 K 52 h (za vse 4 liste), sub *b*) 3 K, sub *c*) 3 K 90 h. — „Matica Slov.“ prosi p. n. gg. poverjenike in odjemalce zemljevida sploh, da bi ji z naročilom obenem blagovolili javiti, ali in kako naj se poedinim naročnikom zemljevid prilepi. Kdor pošlje le 5 K (oziroma ako ni matičar, 6 K), dobi zemljevid enostavno na papirju; na to opozarjamo zlasti p. n. gospodo, ki so že naročili zemljevid in doposlali 5 K.

Dr. Fran Ilešič,
predsednik.

Odobreno poučilo. C. kr. ministrstvo za bogočastje in nauk je z razpisom dne 28. julija 1909, št. 27.046 odobrilo „Stenski zemljevid vojvodine Kranjske z deli obmejnih pokrajin, risan in izvršen v Ed. Hölzlovem zemeljepisnem zavodu na Dunaju, priredil prof. Fr. Orožen, Merilo: 1 : 130.000. — Velikost zemljevida 142 cm, visoka, 180 cm široka. Zemljevid obsega poleg Kranjskega in velikega dela Primorskega tudi Spodnje Štajersko, del Srednjega Štajerskega in večino Koroškega.

Založnik Ed. Hölzel je podaljšal naročbo po znižani ceni do 31. decembra 1909. in sicer le za one naročnike, ki bodo naročevali potom c. kr. okrajnih šolskih svetov.

Cena za naročnike:

za iztis na platno napet v mapi . . . . . K 32.—

„ „ „ „ s palicama . . . . . „ 34.—

Prodajalna cena po sklepu naročbe je za 8 K dražja.

Vse naročene iztise pošlje omenjena tvrdka poštne prosto c. kr. okrajnemu šolskemu svetu, ki jih razdeli posameznim naročnikom. Plačuje se dotičnemu c. kr. okrajnemu šolskemu svetu.

Novosti.

Nova pesmarica. V c. kr. založništvu šolskih knjig na Dunaju je izšla **Pesmarica.** Zbirka pesmi za ljudsko šolo. I. Nižja stopnja, II. srednja stopnja in III. višja stopnja. Sestavil H. Druzovič. Ta Pesmarica je z ministrskim odlokom z dne 28. junija 1909, št. 25.249 odobrena. Cena I. delu 30 h, II. delu 50 h, III. delu 70 h.

Andreas Gubo: **Geschichte der Stadt Cilli**, Graz 1909, Ulrich Moser's Buchhandlung, (J. Meyerhoff), k. u. k. Hofbuchhändler. 481 strani. Cena 6 K. — V uvodu se obravnavajo na kratko geografske razmere savinjske doline in naselitve Keltov. V ostalem pa je knjiga razvrščena v tri

poglavja. Prvo poglavje, Klaudia Celeia, nas seznanja z rimskim mestom omenjajoč najstarejše sledove rimljanstva v savinjski dolini. Drugo poglavje, grofija Celjska, nam predstavlja razvoj srednjeveškega mesta, tretje poglavje, mesto Celje, pa popisuje prav obširno usodo mesta v novejši dobi. Reformacija, turški naval na Štajersko in francoske vojske nastopajo prav živo pred duševnim očesom čitatelja. — Knjiga je prav čedno opremljena in okrašena z mnogimi slikami. Kdor se želi poučiti o zgodovini starodavnega mesta ob Savinji ter njega okolici, najde v njej prav mnogo in dobro izbranega gradiva; zato menimo, da bi se ta knjiga s pridom nabavila za okr. učiteljske knjižnice.

Ročni zapisnik z imenikom ljudskih šol in učiteljskega osebja itd. za šolsko leto 1909/1910, XVI. letnik, sestavil Luka Jelenc, je ravnokar izšel v pomnoženi izdaji. Natisnila in založila ga je „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani, kjer se lahko dobi po tej-le ceni: brez kataloga elegantno vezan K 1-50, za 100 učencev K 1-70, za 150 učencev K 1-90. — Priporočamo!

Dijaški almanah za leto 1909/1910, ki ga izdaja eksekutiva narodnega radikalnega dijaštva sedaj že tretje leto, nam je ravnokar došel. Reči moramo, da smo njegove vsebine prav veseli ter ga z dobro vestjo lahko najtopleje priporočamo našemu dijaštvu.

Razgled.

Listek.

Naznanilo. Uredništvu „Popotnika“ namenjene pošiljatve naj se blagovolijo od sedaj naprej naslovljati v Maribor, Meščanska ulica (Bürgerstraße) 8.

Popravek. V spisu „O domoznanskem pouku . . . .“ štev. 9, str. 266 spada naslov „Iz zgodovine šolskega kraja in okoliša“ 9 vrst nižje in sicer naj stoji za stavkom „Kako se imenuje najbližje mesto?“, kar naj cenjeni p. n. čitatelji blagovolijo popraviti.

Proti poljubu. Amerikanci so pač v vseh stvareh prvi. Tako so začeli sedaj v državi Jowa najhujšo vojsko zoper poljub. Na državne stroške so napravili na tisoče ličnih, rudeč-kastih in višnjevih trakov, na katerih je napis: Ne poljubi me! Tak trak so dobili vsi otroci, in dobe ga tudi vsi novorojenci, ki ga morajo vidno nositi na svojem vratu. Vodja zdravstvenega urada, dr. A. E. Kerpford, je prepotoval vso deželo. Zabičeval je učiteljem in učiteljicam, naj že v zgodnji mladosti vcepijo mladini stud do poljubovanja. Deklice, ki so stare petnajst let pa še niso občutile sladkosti vročega poljuba, dobe za to denarno odškodnino.

Koliko velja vojaštvo? Izdatki za vojaštvo so določeni za to leto v posameznih državah takole: Angleška 1532 mil. kron, Nemčija 1452,2 mil. kron, Rusija 1348,4 mil. kron, Zedinjene države, 1158 mil. kron, Francija 1115 mil. kron, Avstrija 541 mil. kron, Italija 443 mil. kron in Japonska 402,6 mil. kron. V celoti pogoltne torej vojaštvo teh 8 držav nad 8000 milijonov kron!

Prvi drobnogled. Dolgo časa se je mislilo, da je prvi drobnogled izumil Holandec Cornelius Drebbel l. 1621.; laški učenjak Govi pa je dokazal, da je prvi drobnogled rabil že leta 1610. Galileo Galilei. Leta 1614. je pisal Galilei Pendjeju, da vidi s pomočjo svojega drobnogleda muhe tako velike kakor ovce in je tudi opazil, da imajo ščetine in krempljce. Drobnogled je torej starši, nego se je to mislilo doslej.

Pedagoški paberki.

Šolski uspehi nezakonskih otrok. Glasom poročila, katero je napisal Nemeč Delitzsch, je pokazalo tozadevno preiskovanje v nemškem mestu Plauen sledeči uspeh: Med 14.184 šolarji je bilo 559 ali 4°/_o nezakonskih. Cenzuriranje po nadarjenosti je bilo pri 8 zelo dobro, pri 211 dobro, pri 333 zadovoljivo in le pri 7 nezadovoljivo. Ravnotako se je pokazalo, da je obnašanje in pridnost največ teh otrok popolnoma zadovoljivo. Telesno zanemarjenih je bilo samo 28, bolehalih le 61. Te številke so pokazale, da stoje nezakonski otroci mesta Plauen, kar se tiče nadarjenosti, pridnosti, uspehov v šoli in zdravja višje ko zakonski. To je presenetljivo dejstvo, ki zasluži natančnejšega raziskovanja.

Šolska reforma. Koncem julija t. l. se je vršil v Gmundenu prvi avstrijski „Schul-reformtag“ — shod, na katerem so se školniki posvetovali o najpotrebnejših šolskih reformah. Med drugimi je govoril k temu vprašanju tudi profesor dr. Gurlitt. Tožil je, da današnja vzgoja zapostavlja moči mladine, da vlačí s seboj mnogo nepotrebne pouka in da mladino predolgo natveza na šolsko klop. Mladina sedi staršem predolgo na žepu. In to ima najslabše gospodarske, socialne in moralčne posledice. V zdravih razmerah vsaka družina z otroki zlasti s fanti, pridobi veljave in moči. V naših nezdravih razmerah pa je vsak otrok le novo nezno breme. Meščan, ki hoče dandanašnji več sinov vzgojiti stanu primerno ter jih spraviti do samostojnosti, mora imeti denarja v mošnji. Odtod prikazen, da se ljudje boje zakona, odtod zločini zoper rastoče življenje, odtod prikazen, da se množi število neoženjenih moži in žensk, množi pa se prostitucija, nervoznost, širijo se spolne bolezni, mladina živi v gostilnah, država in dežela pa morata zidati norišnice in razna zdravilišča.

Učni načrti naj se temeljito recensirajo, učna metoda predrugači, naj se napravijo druge šolske knjige. Naj se vrže stran vse, kar je nepotrebno. Zakaj nam je dvojna pisava, nemška in latinska, ki nepotrebno obtežuje učitelja in šolarje, to je skrajno nespametno zapravljanje moči, časa in denarja (v Nemčiji stane, če se izračuni pouk v drugi pisavi sam že 100 milijonov mark). Notranji organi (srce, pljuča, jetra i. dr.) trpe, hrbtenica se otrokom skrivi, oči trpe in prihajajo kratkovidne, prsti se krče! V boju s pravopisom zamudi mladina najdražji svoj čas, ravno tako s slovničnim poukom. Ko mladi uradniki pridejo do službe, so telesno in duševno že popolnoma zdelani, nespretni so za vsak samostojni nastop, v gospodarskem oziru pa so popolnoma odvisni (vsled svojih dolgov). Nekdaj so imele srednje šole le šest razredov, dandanes si mladi uradnik šele s 31 letom začne kaj služiti in šele s 40 bi si mogel z lastnimi močmi ustanoviti svoj dom. Reforma se mora pričeti pri šoli!

Nervozni starši, nervozni otroci. Privatni docent dr. Müller piše v nekem medicinskem listu: Ako imajo nervozni starši nervozne otroke, je iskati uzroke otroške nervoznosti predvsem v napačni vzgoji in v slabem zgledu. Če hočemo otroke ozdraviti, se moramo lotiti tudi staršev. Strahopetnost, bojazljivost zahtevata vzgojo do poguma. To dosežemo s telovadbo, z igrami in zmernim športom. Največji pospešitelj nervoznosti pa je prenaporno duševno delovanje. Zaraditega se uzroki nervoznih prikazni kaj radi pripisujejo šoli, medtem ko jo najbolj povzročuje domača vzgoja s tem, ker starši ne poznajo duševnih moči svojih otrok. Le te silijo v šole, za katere niso nikakor sposobni ali pa celo nenadrajene mučijo z gojevanjem neobligatoričnih predmetov, kakor z godbo, risanjem i. t. d. Škodljivo vpliva tudi nervozno domače življenje, slabo čtivo, predolgo bedenje, slaba hrana in alkohol. Gotovo pa je, da tudi šola v tem oziru ni brez pregreškov, a manj zaradi preobilnega vsakdanjega dela, kakor zaradi napačnega postopanja pri pouku ter učiteljeve osebe same. Nervozen učitelj — nervozni učenci.

O šolski reformi. Lipski nčitelji se trudijo že več let s preosnovo šolskega pouka. Pri zadnjem tozadevnem zborovanju so se sprejele sledeče točke: 1. Pri vseh vprašanjih glede vzgoje je merodajen razvitek otrok. 2. Šolska vzgoja naj se torej opira na otroški razvoj, vrhu tega pa se ji je ozirati tudi na posebnosti glede časomerja, intenzivitete in smeri. 3. Vzgoja

mora biti pri vseh otrocih enaka (občna ljudska šola); šele takrat, ko se pri posameznih učencih začenja krepko razvijati nadarjenost za posebne predmete, se mora vzgoja ločiti. 4. Ljudska šola ima skrbeti, da se mladina vsestransko razvija. Smotre, predmete in metodo določujejo sedanje potrebščine. 5. Starost učencev je označena predvsem tudi po zunanjem vedenju. Šolska organizacija ima to dejstvo upoštevati. 6. Ta organizacija, ki je različna od sedanje, naj se imenuje „Arbeitschule“. — Ta izraz pa nikakor ni popolen v svojem pomenu. Označi le, da se šola ozira predvsem na različna delovanja človeštva, in da se tudi znanosti priučijo bolj potem opazovanja in eksperimentov.

Narodnošolske razmere na Turškem. Zdi se, da Slovanom tudi na Turškem nastajajo trdovratni boji za vsako šolo. Dokler je puščala stara turška vlada narodnostim popolno svobodo, si je mogla vsaka postaviti kakršnekoli šole in kolikor jih je hotela. Po prizadevanju Bolgarije se je ustanovilo za bolgarsko narodnost mnogo bolgarskih šol, tudi Srbija ni lenarila, seveda tudi ne Rumunija in Grška. Vsem je šlo za okrepitev svoje krvi v tujem, razpadajočem telesu. Z vstaškimi četami in šolami se bije na Turškem narodnostni boj. Sedaj pa je prišla mladoturška vlada, ki na vse mogoče načine ovira razvoj narodnostnega gibanja in šolstva. Tako zahteva zdaj turška vlada, da postane vsak narodnostni učitelj na Turškem — turški podanik, kar znači onemogočevati zasedanje učiteljskih mest, ker se za njih zasedanja brigajo vlade dotičnih narodov, namreč srbska, bolgarska itd. Učitelji prihajajo iz teh dežel in pod zaščito svojih vlad lahko svobodno delujejo. Ako pa postanejo turški podložniki, bodo seveda odvisni od Carigrada. Zato so čili Bolgari že vpriporili protestno agitacijo proti tej zahtevi, ki se ima uzakoniti, in tudi Srbi sledijo njih zgledu. — Slovanov v Makedoniji je približno 1 milijon, v Stari Srbiji je Srbov 730.000, torej mnogo več nego na Ogrskem. Narodnostni boj, v katerega ospredju stoji šola, postaja tu čimdalje živahnejši. Med Slovani in Mladoturki prihaja neprestano k praskam; seveda prihaja tudi pomoč in krepilo iz že osvobojene zemlje, iz Bolgarije in Srbije.

Razdelitev srednjega šolstva v Bolgariji. Pri I. sofijski gimnaziji je bil otvoren tehniški oddelek. Realne gimnazije z latinskim učnim jezikom so: I. moška in I. ženska v Sofiji, Varni, Trnovi, Slivencu, Plovdivu in Rusni. Realne gimnazije brez latinščine: vidinska, plevenska, galerovska, samokovska, pazardžiška, laskovska, zagorska, vratčanska in razgradska. Realne ženske gimnazije: II. sofijška, varenaška, vidinska, loveška, plovdivska, rüsenška, silisterska in trnovska. Pedagoški zavodi: Sofijski (ženski), zagorski (ženski), šumenski (moški in ženski), kazanluški (moški), kjustendilski (moški), silisterski (moški) in lomski (moški).

Švedski učni sistem se je že uvedel na Finskem, Danskem, Norveškem, deloma na Ruskem in v zadnjem času ga namerava sprejeti še Anglija. Obstaja v tem, da je dopoldne posvečeno pouku, popoldne pa ročnim delom. V šolah so napravljene pravcate delavnice najnavadnejših rokodelskih in domačih del. Stroški za delavnice so jako mali, znašajo namreč za vsako leto le okolo 50 K. Najbolj dovršen je ta sistem seveda v mestnih šolah. Deklice se učé poleg ročnih del tudi kuhanja in pospravljanja. Drugih domačih opravkov se učí deca obojega spola.

Šolske kantine v Parizu. Gladnih otrok v Parizu ni več! Šolska blagajna je ustanovila na vsaki deški in dekliški šoli po eno šolsko kantino, kjer dobivajo otroci toplo kosilo. Opoldne se deli obed (juha, meso in prikuha) revežem brezplačno, premožnejši pa plačujejo 10 do 15 centimov. Revni otroci dobe še razen obeda kos kruha za južino. Ako javi n. pr. revna mati svoje lačne otročiče pri šolski blagajni, tedaj se ji takoj — brez enquete — izroči nakaznica za dotično kantino in otroci dobe že isti dan brezplačno obed. Blagajniški odbor med tem poizveduje o gmotnem stanju dotične rodbine. Če je prošnja utemeljena, dobijo otroci kosilo celo v počitnicah. Pri obedu nadzorujejo učitelji, ki se z otroci vred udeležujejo kosila in sede med njimi pri istih mizah. V šolskih kantinah na Montmartru, kjer biva največ revežev, obeduje na dan po 6000 revnih otrok, po vsem mestu 20.000 do 30.000.

O glasovih, črkah in soglasniku *r*. V slovenskih slovnica in vadnicah imamo pri nauku o glasovih stavek, da je *r* samoglasnik ali, da ima veljavo samoglasnikovo. Dosledna ni trditev, da so *a, e, i, o, u* samoglasniki, vsi drugi glasniki pa soglasniki in da je *r* tudi samoglasnik. Zraven je tudi trditev, da sestojijo zlogi iz enega ali več glasnikov, a znaki glasnikov so pismenke ali črke.

Znanstvena fonetika ali fiziologija glasov razločuje namreč glasove in skupine glasov. Ker traja pri tvorjenju glasov glasovni tok dalje, nastanejo prehodni glasovi in neka zveza glasov, katero je težko posebej omejiti, ter jo pisava kaže v več ali manj popolnih znamenjih. Prehodni glasovi sploh niso redno zaznamovani.

Vsak zlog pa ima en glas, ki je nositelj drugih glasov, ter tvori nek poudarek ali naglas v zlogu in ga imenujejo sonant. Taki sonanti so *a, e, i, o, u* pa tudi *l* v češkem Plzen (Pilsen). Vltava (Vltava); *r* v vrt, trg; *s* v medmetu „pst“. Tudi zlogi ali besedice z eno črko, predlogi *k, s, z, v* spadajo semkaj. Dodatki k sonantom so konsonanti. Ti se glasijo zraven glavnega glasu, včasih jih pa tudi ni n. pr. „o!“ Več glasov v raznih besedah uporabljamo sonantno ali pa konsonantno. Zlog (kar enkrat zinemo) delimo v glasove in znamenja v pisavi za glasove so črke ali pismenke. Doslej smo rekli tudi „glasniki“, vendar lahko pojmu glasnik določimo trdnejši obseg. Pleteršnikov Slovar označuje „glasnik“ dvojno: za črko (Lautzeichen) in samoglasnik (Vokal). Z ozirom na poudarjene glasove naj bi bil glasnik (= sonant) najkrepkejši glas v zlogu ali tudi v besedi n. pr. govor^lmo, hódimo, četv^ré; *z* ozirom na abecedo (zbirko ali vrsto imenovanih črk za pisavo v slovenščini) pa bi glasove razločevali še v samoglasnike, ki se sami glasijo in v soglasnike, ki imajo pri imenovanju še kak glas zraven sebe n. pr. *be, ce, de, ef*. Vsak zlog ima en glasnik (najmočnejši glas, pri katerem v govoru drugi nekako opešajo), sestoji pa pri napisu iz samoglasnika (enega ali tudi nobenega) in soglasnikov.

Pojmovanje in vaje v šoli naj se vrstijo sledeče: Stavki, ločila; besede, število besed; zlogi, število zlogov; glasovi, glasniki, abeceda, samoglasniki, soglasniki, število glasov; besede, ki imajo en zlog in celo en glas n. pr. *k, o, s, z* v družbi z naslednjimi besedami; * vsak zlog ima navadno en samoglasnik (toliko je zlogov, kolikor samoglasnikov); izjema, da so nekatere besede ali zlogi v pisavi (v govoru ne vselej) s črko (glasom *r* brez samoglasnika *e* n. pr. trta, rž, ržén, srcé. S tem opustimo označevanje, da je *r* samoglasnik (vokal).

Pred več desetletji so slovenski pisatelji dosledno pazili, da je bil v vsakem zlogu en viden samoglasnik ter pisali vert, kert, smert. Marsikje se res sliši več ali manj široki *e* pred *r*. Pozneje so se naslonili na druge Slovane, ter pri nekkih zlogih in besedah z glasom *r* opustili samoglasnik *e*. Dosledno pisavo, da ima tudi vsak zlog z *r* pred seboj samoglasnik *e* pa ima še slovenski list „Cvetje“.

Samoglasniki so sploh pri vseh jezikih jako nestalni (negotovi) in jih je težko posnemati posebno tujcu. Pri večjih narodih so zato nekatere samoglasnike na več načinov označili, a to dela sedaj pri pouku mladine in tujcev dokaj truda in neuspehov, pa se tudi upira preobrazovanju živega jezika. Nasprotno pa narodi pred grško in rimsko kulturo sploh niso zaznamovali samoglasnikov, marveč z enim znakom le soglasnik ali pa kar skupino glasov zlog in besedo. Še dandanes imajo take vrste pisavo nekateri narodi v Aziji n. pr. Kitajci in Japonci. F. F. L.

Kronika.

„Matica Srbska“ je dne 2. avgusta pričela v Dubrovniku svoje delovanje. Matico je ustanovil veliki narodni dobrotnik Konstantin Vučković, ki je pred 16 leti umrl v Splitu in

* Več o tem glej v Popolniku I. 1906 str. 379.

volil 320.000 K za ustanovitev „Srbske Matice“ v Dubrovniku pod pogojem, da se ta institucija sme oživotvoriti šele 15 let po njegovi smrti. 2. avgusta je ta rok potekel in s tem dnevom je „Matica“ tudi pričela svoje delovanje.

Šole dunajskega društva „Freie Schule“ zatvorjene. Dež. šolski svet nižjeavstrijski je svoj čas dal zapreti šole dunajskega društva „Freie Schule“, češ, da na njih poučujejo verstvo osebe, ki za to nimajo pravice, t. j. ki niso potrjene od cerkvene oblasti. „Freie Schule“ je rekurirala na naučno ministrstvo z ozirom na to, da je paragraf, ki pravi, da privatni pouk ni omejen po ozirih na kako konfesijo. Ministrstvo se postavlja na stališče, da tudi za omenjene šole velja določba, da sme kot učitelj verstva biti nastavljen le tak, kogar je cerkvena oblast priznala. Na podlagi te ministerijalne razsodbe je okrajni šolski svet zaprl te šole in naročil okrajnim šolskim nadzornikom, naj strogo pazijo na to, da se v teh šolah ne bo poučevalo.

Četrty razred meščanske šole in trgovska akademija. Prvi korak k priznanju absolventov IV. razreda meščanske šole je storjen. — V pogojih za vzprejem v trg. akademijo v Ustí nad Labo (na Češkem) je bil IV. razred meščanske šole postavljen na isto stopinjo kot štiri nižji razredi gimnazije ali realke. Učenci III. razreda pa so se morali podvreči vzprejemnemu izpitu. Podobne pogoje je stavila tudi češka trg. akademija v Karlinu.

Zakon o 35 letni službi učiteljstva na Solnograškem, ki ga je sprejel solnograški deželni zbor, ni bil sankcioniran, temveč vrnjen deželnemu zboru v popravek v tem smislu, da se ravnaj penzioniranje učiteljev po § 56. drž. šolskega zakona splošno po normah, veljavnih za državne uradnike, tako da velja za pokoj 35 letna služba, a obenem mora doseči učitelj 60. leto svoje starosti.

Takisto se je izjavila vlada proti 35 letni službeni dobi učiteljev na Moravskem. Deželni glavar grof Serényi je oznanil v konferenci klubovih načelnikov, da se je deželnemu zboru javilo z Dunaja, naj moravski deželni zbor ne sklepa o 35 letni službeni dobi učiteljstva in da bi dunajska vlada tega zakona ne priporočila v sankcijo, češ ker bi se s tem zakonom obtežile deželne finance in ker baje ta zakon doslej še v nobeni deželi ni uveden. — Največji nasprotnik 35 letne učiteljske službe je, kakor se trdi, sekcijški šef Kanera.

Učitelj v Črni gori ima začetne plače 960 K in šest štiriletnih doklad po 240 K. Po 24 službenih letih doseže letno plačo 2400 K in ta ostane do 32 letne službe. Potem dobiva v tem znesku pokojnino.

Ena šola — ena trdnjava! — Kak velikanski pomen ima sedaj na slovanskem jugu šola, o tem nam svedoči primer iz Zemuna, obmejnega mesta na srbski meji. Srbi so si postavili tam krasno šolo. Dne 4. septembra je bila posvečena od patriarha karlovskega in pri tej priliki so se priredile tridnevne narodne slavnosti z velikim shodom srbskega ljudstva z južnega Ogrskega.

Tretji mednarodni kongres za šolsko higieno se vrši od 29. marca do 2. aprila 1910 o priliki mednarodne šolske higienske razstave v Parizu. — Sklicuje ga francosko naučno ministrstvo in „Ligue française d'hygiène scolaire“. —

Pristojbina za udeleznika je 25 K, ki pa se more znižati na zahtevo posameznikov in korporacij. Oglase sprejema blagajnik kongresa dr. Dufestal, Boulevard Magenta 10, Paris. Podrobnejše informacije o kongresu daje dr. Diénet, rue Cernuschi 11, Paris in o razstavi dr. Friedel, Musée Pédagogique, Rue Gay-Lussac 41, Paris.

Učiteljski kongres v Srbiji. Prve dni septembra meseca se je vršil v Belemgradu kongres učiteljstva iz Srbije.

Srbsko učiteljstvo v Prilepu v Macedoniji se je združilo v „Srbsko Prilepsko Učiteljsko Udruženje“. Namen novemu društvu je delovati na to, da se vsi srbski učitelji na Turškem zlijó v eno celoto.

Mednarodni kongres za elementarni pouk se vrši prihodnje leto julija meseca v Parizu. Sklicatelj je Ch. Rossignol v Jette - St. Pierre v Belgiji.

Drugi francoski kongres za umetniško vzgojo se je vršil od 5. do 10. septembra t. l. v Parizu.

Kulturni boj na Francoskem. Francoski kardinali, nadškofje in škofje so izdali pastirski list, ki nalaga katoliškim staršem, naj ne pošiljajo svojih otrok v javne šole, temveč edino v kofesionalne. Obenem prepovedujejo rabo mnogih učnih knjig ter izjavljajo, da so pripravljani k odločnemu boju proti javnim šolam. — Francosko šolstvo je bilo z zakonom izza leta 1881. laicizovano. Verouk se je iz državnih šol izključil, za to pa je bil določen zanj kot ferialni dan četrtek, ko smejo starši po lastni volji dajati otroke poučevati v kateremkoli veroizpovedanju. Ob nedeljah in praznikih ni dovoljeno poučevati. Od leta 1889. ne smejo učitelji niti za plačo niti zastoj vršiti mežnarske ali organistovske službe.

Naval dijaštva na belgrajske gimnazije je bil letos tolik, da se je moral prebitek razdeliti po gimnazijah na kmetih.

Enako delo — enaka plača. Senat New-Yorski je sklenil z 38 proti 3 glasovi, da naj dobivajo učiteljice za enakovredne posle tudi enake plače.

Madžarsko nasilje. Madžarski naučni minister grof Apponyi je izdal naredbo, da bode moral od 1. septembra naprej vsak rumunski katehet, ki poučuje kršč. nauk na drž. šolah, poučevati v Madžarskem jeziku. Duhovnikom, ki tega ne bodo storili, bo odvzeta kongrua. Škofi so izdali na duhovnike poziv, da ne smejo izvršiti naredbe, in konzistorij aradske škofije je v seji dne 27. avgusta soglasno sklenil, zabraniti, da se Apponyieva naredba izvrši, ter obenem odredil, da se katehetom pod disciplinarno kaznijo prepove, verouk podavati v drugem kakor v rumunskem jeziku, ki je v škofiji oficialni jezik.

Salomonska rabsodba. V Lomnici na moravskem je mnogo židov, in tudi na tamošnji šoli je bil do zadnjega časa nadučitelj židovske vere. Sedaj pa je prišel katoliški nadučitelj, in s pomočjo župnika je spravil v šolsko sobo križ, ki ga tam doslej ni bilo. Židje pa s tem seveda niso soglašali in nastal je pravni prepir. Okrajni šolski svet je sklenil, da ima križ sicer viseti na steni, da pa se ima pri pouku židovskega verstva odstraniti. Pa s tem ni bila nobena stran zadovoljna. In tako je deželni šolski svet prišel v prijetni položaj, da je sklenil sledečo salomonsko rabsodbo: Križ ostane na steni trajno, poleg njega pa se obesi na zid kak simbol židovske vere! Proti tej modrosti dež. šolskega sveta je vložen rekurz pri naučnem ministrstvu.

Šole za jetične otroke. V Čikagi so na mestne stroške ustanovili šolo za jetične otroke. Šola je podobna mestu iz samih šotorjev.

JAVŮREKOVA

Palestina s tičjega pogleda

je povsod poznan kot najboljši zemljekaz za bibliški pouk in za razjasnjevanje zemljepisnih temeljnih pojmov.

Risba zemljevida je taka, da ga vsak učenec takoj razume.

Odobren od preč. knezoškof. konzistorija v Pragi in od c. kr. ministrstva za bogočastje in uk.

Krasen barvotisk 137×73 cm napet na platno 14 K; s skobami 15 K.

Če se direktno naroča — znižana cena. Zahtevajte prospekt!

Pošilja ga učitelj J. B. Škorpil, Praga, VII—748.

V najinem založništvu je izšla:

VOJVODINA KRANJSKA

Izdava **A** za šole:

17 zemljepisnih nariskov v barvotisku z besedilom in dodanim pojasnilom zemljepisnih znamenj.

Sestavil in narisal

FRAN MAROLT,

učitelj v Ljubljani.

Visoki deželni svet kranjski je z razpisom z dne 25. maja 1907, št. 2463, odobril in pripustil to učilo v uporabo kot razredno na ljudskih in meščanskih šolah s slovenskim učnim jezikom.

Vsi nariski, izvršeni na 18 listih, so risani v merilu 1 : 75.000. — Velikost 87×60 cm.

Torej ponazorujejo po minimalnem načrtu za zemljepisni pouk v ljudskih šolah izbrano učilo v taki velikosti in preglednosti, da ga vsi učenci vsega razreda lahko na daljavo čitajo.

Cena 10 K.

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani.

Cena 1 K.

Izdava **B** za učence:

17 zemljepisnih nariskov v barvotisku z besedilom.

Sestavil in narisal

FRAN MAROLT,

učitelj v Ljubljani.

Izbor učiva se naslanja doslovno na podrobni učni načrt, ki ga je odobril c. kr. deželni šolski svet z razpisom z dne 27. decembra 1903, št. 2791, in ki velja kot normativ za domoznanski pouk v četrtem šolskem letu 2-, 3-, 4- in večrazrednih ljudskih šol. Z razpisom vis. c. kr. deželnega šolskega sveta kranjskega z dne 28. januarja 1908, št. 468, je to delo odobreno kot učilo na ljudskih in meščanskih šolah.

Naprednemu in zavednemu učiteljstvu!

Vsakdo bodi naročnik „Zavezinih“ listov, ki so:

**Učiteljski Tovariš, Popotnik,
Zvonček, Domače ognjišče.**

RAZPIS NATEČAJA.

Učiteljske službe.

Štev. 1228/II.

Na trirazredni ljudski šoli v **Spod. Polskavi** namesti se stalno učiteljska oziroma služba učiteljice z rednimi dohodki po tretjem krajnem razredu in do event. razširjenja šole s prostim stanovanjem (2 sobi in kuhinja s pritiklinami.)

Razen tega imajo muzikalični učitelji lahko dober postranski zaslužek.

Redno opremljene prošnje vposlati je krajnemu šolskemu svetu Spod. Polskave, pošta Pragersko do 20. novembra 1909.

Dokazati je zmožnost obeh deželnih jezikov.

Okrajni šolski svet Sl. Bistrica, dne 24. septembra 1909.

Štev. 685.

Na dvorazredni ljudski šoli v **Podsredi** je stalno popolniti mesto nadučitelja z dohodki drugega plačilnega reda.

Prošnje za to službo je vlagati po službenem potu pri krajnem šolskem svetu v Pod-sredi do 4. novembra 1909.

Okrajni šolski svet v Kozjem, dne 4. oktobra 1909.

Štev. 1133./09.

Na šestrazredni ljudski šoli v **Središču** se bode stalno namestila nadučiteljska služba z dohodki po drugem krajnem razredu.

Prosilci za to mesto, ki morajo biti usposobljeni za pouk v obeh deželnih jezikih in za veronauk, naj vložijo svoje prošnje, s pričevalom usposobljenosti in zrelostnega izpita ter z domovnico opremljene, predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu v Središču do 10. novembra 1909.

Okrajni šolski svet Ormož, dne 6. oktobra 1909.

POPOTNIK

izhaja **15. dne vsakega meseca** v zvezkih in stane na leto **6 K**, pol leta **3 K**, četrt leta **1 K 50 v.** Posamezni zvezki stanejo **50 v.**

Naročnino in reklamacije

sprejema »Zavezin« blagajnik **Fr. Luznar** v Kranju. — Rokopise pa je pošiljati ravnatelju **M. J. Nerat-u** v Maribor, Meščanska ulica (Bürgerstraße) 8.